

Bariša Krekić

Department of History
University of California, Los AngelesMLEČANI U DUBROVNIKU I DUBROVČANI U MLECIMA KAO
VLASNICI NEKRETNINA U XIV. STOLJEĆU

U dosadašnjim istraživanjima dubrovačko-mletačkih odnosa glavna pažnja, osim isključivo političkim vezama, bila je posvećena pretežno pomorskim i trgovačkim kontaktima. To je i razumljivo s obzirom na karakter oba grada-države, na njihovu političku ulogu i pomorsko-trgovačku djelatnost na Jadranu.¹ Postoji, međutim, jedan vid dubrovačko-mletačkih odnosa koji je do sada ostao u sjeni politike, moreplovstva i trgovine, a nije bez značaja za proučavanje ukupnosti veza između dva grada. Mislimo pritom na problem posjedovanja nekretnina od strane Mlečana u Dubrovniku i od strane Dubrovčana u Mlecima, pa ćemo u ovom radu pokušati baciti nešto svjetla na to pitanje u XIV. stoljeću.

Dubrovnik je ušao u to stoljeće kao grad pod vrhovnom vlašću Venecije, koju je prihvatio još 1205. godine. Ta vlast je, doduše, prestala 1358, ali i prije i poslije te godine u Dubrovniku se nalazio velik broj Mlečana. Bili su to većinom pomorci i trgovci, koji su kroz Dubrovnik prolazili sa svojim brodovima na proputovanju za udaljenije krajeve ili su se tu, obično kratko, zadržavali. Dubrovnik je, zahvaljujući svom geografskom položaju, bio izvanredno pogodna luka na putu mletačkih lađa i konvoja — »mudae«.² No, pored ovih prolaznih posjetilaca, bilo je u Dubrovniku već u XIII, a pogotovo

¹ O dubrovačko-mletačkim odnosima v. stare, ali još uvijek vrijedne studije Š. Ljubića, Ob odnošajih dubrovačke sa mletačkom republikom tja do g. 1358, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. V, Zagreb 1868, 44—114; isti, O odnošajih među Dubrovčani i Mlečani za ugar.-hrv. vladanja u Dubrovniku, *Rad JAZU*, knj. XVII, Zagreb 1871, 1—69. P. Matković, Prilozi k trgovačko-političkoj historiji republike dubrovačke, *Rad JAZU*, knj. VII, Zagreb 1869, 180—266. Od novijih radova spomenut ćemo J. Lučić, Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije u XIII stoljeću, *Pomorski Zbornik*, knj. 5, Zadar 1967, 447—475; isti, Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Venecije u XIII stoljeću, *ibid.*, knj. 8, Zadar 1970, 569—595. V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*, knj. I, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1980, 57—172.

² B. Krekić, Le rôle de Dubrovnik (Raguse) dans la navigation des 'mudae' vénitienes au XIVE siècle, *Travaux et Mémoires*, vol. 8, *Hommage à M. Paul Lemerle*, Paris 1981, 247—254; isti, La navigation ragusaine entre Venise et la Méditerranée Orientale aux XIVE et XVE siècles, *Actes du IIE Colloque International d'histoire: Economies Méditerranéennes, Equilibres et Intercommunications, XIIIe — XIXe siècles*, Atena 1985, 129—141; isti, Le port de Dubrovnik (Raguse), entreprise d'état, plaque tournante du commerce de la ville (XIVE — XVIe siècles), *I porti come impresa economica*, Istituto Internazionale di Storia Economica »Francesco Datini«, Prato, Le Monnier, Firenze 1988, 653—673.

u XIV. stoljeću, dosta Mlečana koji su tu dulje boravili i bili angažirani u opsežnim trgovačkim poslovima na moru i s balkanskim zaleđem, gdje je upravo u to doba razvoj rudarstva otvarao nova i vrlo privlačna tržišta.³ I sami mletački kneževi Dubrovnika znali su se povremeno uključivati u ove, vrlo unosne, djelatnosti, a — boraveći u tom gradu bar dvije, a ponekad i više godina ili u više navrata — neki od njih imali su mogućnost dobro upoznati Dubrovnik i sve pogodnosti koje je on pružao. Stoga nije čudo što u tom gradu nalazimo već u kasnom XIII. stoljeću, a posebno u XIV. stoljeću, nemali broj Mlečana koji ne samo što su se bavili trgovinom, nego su posjedovali i nekretnine do kojih su dolazili na razne načine.

Istodobno nalazimo i Dubrovčane kao posjednike nekretnina u Mlecima. Venecija je, naravno, za Dubrovnik uvijek bila od posebnog interesa, ne samo zato što je bila velika pomorska sila na Jadranu i što je sto pedeset godina politički gospodarila Dubrovnikom, nego i zato što je bila jedan od najvećih — ako ne i najveći — centar mediteranske i evropske trgovine u to vrijeme.⁴ Kao takva, Venecija je, sasvim prirodno, privlačila strance iz najrazličitijih krajeva tadašnjeg svijeta, uključujući posebno blisku Dalmaciju i Dubrovnik. Za shvatanja naših ljudi, Venecija je nesumnjivo bila grad u kojem se moglo postići mnogo od onog što se kod kuće moglo samo zamišljati. Bogata, dinamična, velika, povezana sa cijelim tadašnjim sredozemno-evropskim svijetom, Venecija je našim trgovcima, pomorcima i drugima morala izgledati kao »Meka«, kao mjesto u kojem se mnogi snovi mogu ostvariti. Osim toga, bio je to i veliki centar u kojem su naši gradovi tražili i nalazili profesionalce svih vrsta: doktore, apotekare, notare, cancelare itd.

Sigurno nije slučajno što su Mlečani u sve svoje ugovore sa Dubrovčanima u XIII. stoljeću (1232, 1236, 1252) uključili klauzule po kojima su Dubrovčani smjeli doći u Mletke »tantummodo cum quatuor navigiolis a septuaginta miliaris infra . . . per annum«, a također u samoj Veneciji »non debeant facere Ragusini mercatum cum foristeriis«.⁵ Ove mjere bile su prvenstveno namijenjene ograničavanju rasta dubrovačke trgovine i Dubrovnika kao suparnika Veneciji, ali one možda nagovještavaju i nastojanje mletačkih vlasti da ograniče priliv Dubrovčana u Veneciju. U tom pogledu mogao bi biti posebno zanimljiv mletački dokument od 29. listopada 1226, kojim se zabranjuje Mlečanima i strancima u Mlecima da unaprijed na bilo koji način prime u svoju kuću Dubrovčane ili njihovu robu, ako to odmah, prvog ili drugog dana ne prijave vlastima, pod kaznom znatne globe.⁶ U svakom slučaju, bez obzira na namjere Mlečana prigodom izdavanja ove zabrane, činjenica je da

³ B. Krekić, *Venetian Merchants in the Balkan Hinterland in the Fourteenth Century, Wirtschaftskräfte und Wirtschaftswege, I: Mittelmeer und Kontinent, Festschrift für Hermann Kellenbenz*, B.4, Nürnberg 1978, 413—429; isti, Mleci i unutrašnjost Balkana u četrnaestom veku, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, knj. XXI, Beograd 1982, 143—158.

⁴ Među brojnim radovima o Veneciji i njenom značaju i ulozi u ovo doba v. sada G. Cracco, *Un 'Altro Mondo' Venezia nel medioevo, dal secolo XI al secolo XIV*, Utet Libreria, Torino 1986; G. Cozzi — M. Knapton, *Storia della Repubblica di Venezia, dalla guerra di Chioggia alla riconquista della Terraferma*, Utet Libreria, Torino 1986, sa iscrpnim bibliografijama.

⁵ S. Ljubić, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, knj. I, JAZU, Zagreb 1868, 48—49, 55, 85. J. Radonić, *Dubrovačka akta i povelje*, knj. I, sv. 1, Srpska kraljevska akademija, Beograd 1934, 24, 31.

⁶ Ljubić, n. dj., I, 41.

se već u prvim decenijama XIV. stoljeća nalazi Dubrovčane kao vlasnike nekretnina u Mlecima, kao što se, još od osamdesetih godina XIII. stoljeća, nalazi Mlečane kao posjednike nekretnina u Dubrovniku.

*

Najraniji spomen Mlečana kao vlasnika kuća u Dubrovniku potječe iz 1282. i 1283. godine i u vezi je sa jednim dosta kompliciranim slučajem zaduživanja Dubrovčana kod Mlečana, što je inače bila česta pojava u to doba i docnije. U srpnju 1282. Nikola Krusić (de Crossio), zastupnik Mlečanina »Phylippi Berocii« prodao je Slavu Restiću (de Rasti) kuću koja je pripadala Neši, majci Matije »de Cetrono.« Tu kuću su knez i sud bili dosudili Krusiću, kao Berocijevom zastupniku, na ime isplate jednog duga koji je Neša dugovala Filipu. Restić je kuću kupio za 90 »solidos denariorum grossorum«, ali je Krusić, po naredbi suda, morao od toga dati Pasku Marina »de Pricoto« 58 solada, da bi otkupio kuću od Paska, koji je na nju imao prava. Tako je Berociju, odnosno njegovu zastupniku Krusiću, ostalo samo 32 solda od prodaje ove kuće,⁷ što očito nije bilo dovoljno za isplatu duga, pa se spor nastao.

U travnju 1283. pojavio se Krusić ponovo pred knezom i sucima, ovaj put kao zastupnik ne samo Filipa Berocija, nego i »Furlani Basilio de Veneciis« i podnio tri isprave iz 1279, 1280. i 1281. Iz prve se isprave vidjelo da se Matija »de Cetrono«, Nešin sin, bio zadužio kod Furlana 127 »solidos denariorum grossorum... minus grossis duobus.« Iz dokumenta izdanog u lipnju 1280. proizlazilo je da se Neša zadužila kod Berocija za 50 solada. Najposlije, trećim aktom iz kolovoza 1281, Furlanus je ovlastio Ivana i Nikolu Krusića da utjeraju dug. Od Matije »de Cetrono«, koji se nalazio u Ulcinju, knez i sud su nekoliko puta tražili da dođe u Dubrovnik i podnese račune Nikoli Krusiću, prijeteći da će inače ovlastiti Krusića da konfiscira i proda imovinu Neše i Matije radi podmirenja duga. Budući da je Matija odbio doći u određenom roku, knez i suci su dozvolili Nikoli da zaplijeni onoliko Nešine i Matijine imovine koliko bude potrebno za isplatu dugova. Nikola Krusić je na to zatražio, u ime dvojice Mlečana koje je zastupao, da bude uveden u posjed kuće, koja je ranije pripadala Deši, Nešinoj majci. Dešini epitropi pokušali su ovo spriječiti tvrdeći da je Deša tu kuću oporukom ostavila svojoj praunuci, Matijinoj ćerki, ali knez i sud su odbili taj argument, govoreći da Deša »non potuit ordinare nisi quartum dicte domus, secundum formam Statuti et secundum consuetudinem civitatis.« Tri ostala dijela kuće morala su pripasti »ad heredem dicte Dese,« dakle Neši. Epitropi su morali prihvatiti ovo stanovište pa su knez i suci odlučili da Nikola Krusić uđe u posjed kuće u ime Filipa Berocija i Furlana Basilija, što je odmah i izvršeno.⁸ Ova kuća, »que fuit Dese de Dedi, matris Nese, que Nesa fuit mater Mathie de Cetrono,« dugo je bila na dražbi, pa pošto nitko nije ponudio veći iznos, prodana

⁷ *Spisi dubrovačke kancelarije*, knj. II, prepisao i uredio Dr. J. Lučić, JAZU, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1984, 179—180.

⁸ *Isto*, 365—366. U *Liber statutorum civitatis Ragusii*, izd. V. Bogišić i K. Jireček, JAZU, Zagreb 1904, stoji u lib. IV, cap. LVII: »Mater... in morte autem sua, si vult, dimittere possit usque ad quartam partem sui perchivii et vestimenta sua« (str. 102).

je »Marino de Magdalena« za 75 solada »denariorum grossorum«, koje je Nikola Krusić primio u ime dvojice Mlečana.⁹

Navedimo još jedan sličan slučaj iz ovog vremena. Vrlo aktivni i ugledni Mlečanin u Dubrovniku, »Antonio Taliapetra«, bio je uveden u posjed jednog vinograda »Dragosii de Costa« u Gružu zbog jednog duga koji mu je Dragoš dugovao. Vinograd je dugo bio na dražbi, pa ga je konačno, u prosincu 1282, Taliapetra, uz Dragoševu suglasnost, prodao jednoj ženi za 281 solada »denariorum grossorum.« Od toga iznosa Taliapetra je uzeo na ime isplate svog duga 92.5 solada, 112.5 solada je otišlo na isplatu drugih Dragoševih dugova, a 76 solada i 2 groša dobio je sam Dragoš.¹⁰

Nemogućnost isplate dugova koje su Dubrovčani uzimali kod Mlečana bila je čest, ali ne i jedini način na koji su Mlečani dolazili u posjed nekretnina u Dubrovniku.¹¹ Drugi put kojim su Mlečani to postizali bilo je zalaganje nekretnina Mlečanima od strane Dubrovčana iz raznih razloga. Na primjer, u rujnu 1282. založio je »Lucas de Mica« svoju kuću u Dubrovniku i vinograd na Šipanu Mlečaninu »Antonio Pigočio« na ime 260 solada koje je obećao dati Mlečaninu kroz godinu dana kao miraz svoje ćerke Deše, koja se udala za Pigočia. Ne bude li obećani miraz isplaćen o roku, kuću i vinograd će Mlečanin dobiti »pro perchivio dicte uxoris sue Dese, secundum usum Ragusii«. ¹² U svibnju 1283. Luka je prodao jednu kuću u gradu i polovicu svog vinograda i zemljišta na Šipanu istome Pigočiu za 300 solada. Po svemu sudeći, tu se nije radilo o nekretninama koje su bile založene za miraz, nego o drugim.¹³ Miraz je bio uzrok i da je Mlečanin »Donatus Carnualis« u studenom 1283. primio polovicu jedne drvene kuće i neke predmete u njoj »cum consuetudine Ragusii« uz svoju ženu Mariju.¹⁴

U slijedećim godinama zaduživanja su i dalje igrala vidnu ulogu u stjecanju dubrovačkih nekretnina od strane Mlečana. Tako je u listopadu 1284. Mlečanin »Petrus Georgii«, zajedno sa Dubrovčaninom Damjanom Vukasovićem (de Volcasso) došao u posjed jednog vinograda u župi Dubrovačkoj, koji je od ranije bio založen Damjanu i Petrovu bratu Jakovu.¹⁵ U veljači slijedeće, 1285. godine, zastupnici već spomenutog Mlečanina Furlana Basilija i dvojice drugih ljudi pokazali su dokumente iz 1276. i 1279. godine, iz kojih je proizlazilo da je »Paçomillus zupparius« dugovao Furlanu 45.2/3 perpera, a drugoj dvojici 26 perpera. Pošto je dužnik odbio poziv — koji mu je bio predan u Baru — da dođe pred sud, knez i suci dosudili su jednu njegovu kuću kreditorima i oni su je preuzeli.¹⁶ Nešto kasnije, u svibnju 1285, već spomenuti »Marinus de Magdalena« sporazumio se sa poznatim nam Mlečaninom Antoniom Taliapetrom da ovaj postane vlasnik jedne Marinove kuće, s

⁹ *Spisi*, II, 282—283.

¹⁰ *Isto*, 216. Ovaj isti vinograd prodala je spomenuta žena u studenom 1283. petorici svojih kreditora za 252 solda i 7 groša. *Isto*, 307.

¹¹ O naplaćivanju dugova koje Dubrovčani imaju prema strancima, uključujući uvođenje stranaca u posjed nekretnina i njihovo pravo da tu imovinu založe ili prodaju u visini duga, v. *Liber statutorum*, 73.

¹² *Spisi*, II, 21.

¹³ *Isto*, 286—287.

¹⁴ *Isto*, 309.

¹⁵ *Spisi dubrovačke kancelarije*, knj. III, prepisao i pripremio Dr J. Lučić, JAZU, Zavod za hrvatsku povijest — Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb 1988, 64.

¹⁶ *Isto*, 85—86.

tim što će Marin nastaviti stanovati u njoj, uz suglasnost Taliapetre, a sve to zbog iznosa od 48 perpera i 5 groša »cum aptagi« koje je Marin dugovao Mlečaninu. Ako dug ne bude plaćen do sredine lipnja, Taliapetra je bio ovlašten da kuću proda kako bi namirio svoje potraživanje.¹⁷

Bilo je u ovo doba i slučajeva poslovanja nekretninama među samim Mlečanima u Dubrovniku. Tako je u travnju 1285. Mlečanin »Marinus Barastro« imenovao Pankracija Saračića (de Saraca) svojim punomoćnikom radi prodaje polovice jedne kuće, koju je na dražbi kupio Antonio Taliapetra za 15 perpera.¹⁸ Početkom 1296. Mlečanin »Blasius Baldella,« kao zastupnik »Thomadi Amiço,« također Mlečanina, tjerao je nekog »Maronus-a« iz jedne kuće, koju je bio iznajmio za Thomada, pri čemu je Baldella izričito zabranio Maronu da se miješa u Amiçove poslove »quia talem habet (sc. Baldella) commissionem a dicto Thomado.«¹⁹ Zanimljivo je da je samo dva mjeseca kasnije, u ožujku 1296, Baldella nastupao kao zastupnik »Maroni quondam Egidii Maroni, legitimi procuratoris domini Thomadi Amiço,« dakle situacija upravo suprotna od one u siječnju iste godine. U tom svojstvu Baldella je preuzeo vinograd neke žene i njenog sina na ime duga od 17.5 perpera »pro aptagi,« pa je taj vinograd prodan na dražbi za istu sumu.²⁰ Najposlije, u lipnju 1297. Mlečanin »Marcus de Romeo« prodao je na dražbi tri solda vinograda Vlaha Menčetića (de Mence) u Gružu za 75 perpera opet Mlečaninu »Marco spatario.« Romeo je držao taj vinograd na ime duga od 72 perpere i 7 groša i na ime 16 groša troškova, koje mu je dugovao Menčetić. Romeo je primio od Marka 75 perpera, a Marko mu je, usto, zauvijek ustupio svoja prava na rečeni vinograd.²¹

*

Mlečani su nastavili posjedovati kuće i druge nekretnine u Dubrovniku i njegovoj okolici i u XIV. stoljeću. O tome svjedoče brojni dokumenti dubrovačkog arhiva. U prosincu 1301. dubrovačko Veliko vijeće usvojilo je odluku da »dominus Paulus Quirinus solvere debeat collectas de suis possessionibus quas habet in civitate Ragusii et suu(!) districtu«, kao što to moraju ostali Dubrovčani koji imaju kuće i posjede u gradu i oblasti Dubrovnika; ovo je saopćeno i duždovim poslanicima koji su o ovoj stvari vodili razgovore u Dubrovniku.²² Pavle Quirino bio je, doista, vrlo veliki posjednik nekretnina u Dubrovniku u ovo doba. U listopadu 1305. spominje se njegov »territorium« na kome se nalazi jedna drvena kuća²³, a u svibnju 1307. zabilježena je velika prodaja Pavlovih nekretnina u Dubrovniku i izvan grada vlastelinu Nikoli Đurđeviću (de Georgio). Tom prigodom prodao je Quirino, uz suglasnost svoja sina Marka, jednu kamenu kuću na Placi i jednu drugu kamenu kuću, a usto još i jedan vinograd »extra et prope murum civitatis.« Za sve to Đur-

¹⁷ *Isto*, 96.

¹⁸ *Isto*, 91.

¹⁹ *Isto*, 238.

²⁰ *Isto*, 265.

²¹ *Isto*, 283.

²² Historijski arhiv Dubrovnik (HAD), *Reformationes*, vol. I, f. 24v. *Monumenta ragusina, Libri Reformationum*, t. V, izd. J. Gelcich, MSHSM XXIX, JAZU, Zagreb 1897, 17.

²³ HAD, *Diversa cancellariae*, vol. 4, f. 20.

đević je platio visoku sumu od 5300 perpera.²⁴ No ni sa ovom velikom prodajom nije Pavle Quirino prestao posjedovati nekretnine u Dubrovniku. Tri godine kasnije, u listopadu 1310, nalazimo ga kako prodaje Pasku Gučetiću (de Goče) vinograd u župi Dubrovačkoj za 1100 perpera, a odmah zatim »soldos tres et dimidium et passus octo de terra mea,« također u župi, Vlahu Kabužiću (de Caboga) za 38 perpera i 9 groša.²⁵

Prema svemu proizlazi da je Pavle Quirino u toku od samo tri godine, 1307—1310, prodao dvije zidane kuće u gradu, jedan vinograd blizu gradskih zidina, još jedan vinograd i jedno zemljište u župi Dubrovačkoj, i da je za sve to primio zamašnu sumu od 6438 perpera i 9 groša (oko 2300 dukata). Pritom treba spomenuti, da je Quirino sve ove nekretnine prodao članovima dubrovačkih vlasteoskih obitelji: Đurđevićima, Gučetićima i Kabužićima što, među ostalim, pokazuje rastuću privrednu moć ovih obitelji i njihov interes za investicije u nekretnine.²⁶

Prelaženje nekretnina u ruku Mlečana zbog dugova, također se nastavilo i u ranom XIV. stoljeću. Već 1306. spomenuti »Thomado Amiço de Veneciis« dobio je vinograd Margarita Bučinčića (de Bočignolo) u Zatonu na ime duga od 210 perpera,²⁷ a u kolovozu 1312. Mlečanin Petar Lando uveden je u posjed trećine jedne kuće Matije »de Čepre« na ime djelomične isplate duga od 90 perpera.²⁸ Istoga mjeseca jedan drugi Mlečanin, »Marcus Malača,« kao zastupnik Mlečanina »Johannis Bobio,« ušao je u posjed mlinova i kuće koja se nalazila uz njih na šumetu, a koji su ranije pripadali »Homobono Bogno,« zbog jednog duga od 7 »libris grossorum.«²⁹ Bilo je, pored toga, i izravnih prodaja nekretnina Mlečanima. U ožujku 1313. na primjer, prodao je jedan Dubrovčanin četvrtinu svoje drvene kuće u gradu Mlečaninu Andriolu cipelaru za 37 perpera.³⁰ Treba reći da je bilo i obrnutih slučajeva, tj. da Mlečani prodaju svoje nekretnine Dubrovčanima. Tako su se u listopadu 1312. zastupnici »Helene, uxoris Francisci Donato de Venetiis« sporazumjeli sa Dubrovčaninom Junijem de Gambe da mu prodadu Jelenin vinograd i zemljište u župi za 130 perpera, pod uvjetom da se Jelena i njen muž suglase, što se očito dogodilo, jer je u lipnju 1313. ova prodaja realizirana.³¹

Obitelj Pavla Quirina u međuvremenu se opet javlja u Dubrovniku počev od 1313. godine i ponovo učestvuje u prometu nekretnina. Iako sam Pavle Quirino vjerojatno u ovo doba nije bio u Dubrovniku, njegov je sin Marko razvio značajnu djelatnost u tom gradu. Pavle je bio prodao Velislavi, udovici Nikole Krusića, jednu kuću, za koju je ona ostala dužna 113 perpera, pa je u prosincu 1313. njen garant, Marin Petronić (de Petragna) dao Marku Quirinu, kao Pavlovom sinu i zastupniku, zlatne i srebrne zaloge, s tim da ih drži dubrovački knez do isplate duga. Kada je dug bio isplaćen, u travnju 1314, Marinu Petroniću su vraćena »signa sua de (auro) et argento et perlis,

²⁴ HAD, *Diversa notariae*, vol. 2, f. 142.

²⁵ *Ibid.*, vol. 1, ff. 19, 20.

²⁶ O vlasteli kao vlasnicima nekretnina u Astoreji v. J. Lučić, *Prošlost dubrovačke Astoreje*, Matica hrvatska, Dubrovnik 1970, 47—58. O drugim vlasnicima zemlje, isto, 58—66.

²⁷ *Div. canc.*, vol. 4, f. 55.

²⁸ *Ibid.*, vol. 5, f. 17. Već u studenome iste godine Lando je ovu trećinu prodao jednom kamenaru za 15 perpera. *Ibid.*, f. 178.

²⁹ *Ibid.*, f. 6v.

³⁰ *Div. not.*, vol 1, f. 139v

³¹ *Div. canc.*, vol. 5, ff. 19, 198.

que erant in manibus Segnorie.³² Da je Pavle Quirino u ovo doba posjedovao još kuća u Dubrovniku vidi se iz akta od 18. siječnja 1314, kojim je njegov sin Marko imenovao dvojicu Sorkočevića (de Sorgo) svojim zastupnicima, sa posebnom zadaćom da utjeruju dugove, a trećeg, Gabrijela Gledića (de Gleda), da skuplja najmove od Pavlovih kuća u Dubrovniku.³³

Upravo je u vezi sa Gabrijelom Gledićem i jedan zanimljiv dokument iz srpnja 1318: dok Gledić »esset carceratus in Sclauonia,« neki ljudi, koji su bili iznajmili kuće Pavla Quirina, pobjegli su, ne plativši najam. Među ovima bio je i Mlečanin Petar, zlatar, koji je dugovao dvije perpere. Kako Gledić, budući u zatvoru u Srbiji, nije mogao pravovremeno podnijeti tužbu, ovo je zabilježeno »ad memoriam... quod non sit in preiudicium juris dicti domini Pauli et filiorum suorum.«³⁴ Iste godine, u sporu koji se vodio oko prava izlaza iz jedne kuće, navodi se da je Andrija Sorkočević tu kuću sa dvojim vratima kupio malo ranije od Pavlovog sina, Marka Quirina, za 250 perpera.³⁵ Marko je u svibnju 1318. prodao Nalku Crijeviću (de Čereua) jedno zemljište »cum lignamine« koje se nalazilo na terenu Pavla Quirina, za 350 perpera; s tim da Marko prima najam »ab habitantibus in dicto terreno« do 1. siječnja 1319. Doista, Marko je do tog datuma primio 327 perpera. Ipak, bila je predviđena mogućnost da bi Nalko mogao istjerati »dictos habitatores,« u kom slučaju bi sam morao isplaćivati Marku najam.³⁶ Dvije godine kasnije javlja se u Dubrovniku i drugi sin Pavla Quirina, Nikoleta. U svibnju 1320. on je primio sav novac od najma kuće, koju je Gledić bio iznajmio od Pavla, pošto su uzajamno sredili račune.³⁷ Istovremeno, spominje se i prodaja polovice jedne drvene kuće »posite super territorio Pauli Quirino de Veneciis.«³⁸ Obitelj Quirino je, dakle, u drugoj deceniji XIV. stoljeća još uvijek bila vrlo aktivna u prometu nekretnina u Dubrovniku a, kao što ćemo vidjeti, to nije bio kraj njenog učešća u toj djelatnosti.

Razumije se, Quirino nisu bili jedini Mlečani koji su posjedovali ili iznajmljivali kuće i druge nekretnine u Dubrovniku. U kolovozu 1318. iznajmila je jedna Dubrovkinja na četiri godine jednu svoju kuću »Polo, filio ser Alberti de Loro de contrata Sancti Apostoli de Veneciis« za 20 solada godišnje.³⁹ Slijedećeg mjeseca, pak, brijač »Johannes« Mlečanin tražio je od kožara Bernalda isplatu 54 perpere, koje mu je ovaj trebao dati za jednu drvenu kuću koja se nalazila na općinskom terenu, a koju je Johannes prodao Bernaldu. Bernaldov advokat je bio voljan platiti traženi iznos, pod uvjetom dobivanja garancije »quod dicta domus non molestabitur... ab aliquo, et specialiter a Deya, uxore (sc. Johannis), cum dicta domus sit obligata eidem Deye pro dotibus suis.« Johannes je na to izjavio da Deja nema nikakva prava na

³² HAD, *Aptay*, vol. 1, ff. 50—50v.

³³ *Div. canc.*, vol. 5, f. 146v.

³⁴ *Div. not.*, vol. 3, f. 23v. U ovo isto vrijeme imao je Marko Quirino spor sa Andrijom Gradićem (de Gradi) »occasione XIII perperorum quos dictus Marhcus petit ipsi Andree pro afflictu unius domus pro uno anno, quod dicit sibi non soluisse.« *Ibid.*, f. 17v.

³⁵ *Ibid.*, ff. 85—85v.

³⁶ *Ibid.*, f. 296. O učešću Marka i Nikole Quirina u izvozu srebra iz Srbije u Veneciju preko Dubrovnika v. R. Cuk, *Srbija i Venecija u XIII i XIV veku*, Isto-rijski institut, Prosveta, Beograd 1986, 102.

³⁷ *Div. not.*, vol. 3, ff. 275—275v.

³⁸ *Ibid.*, f. 270.

³⁹ *Ibid.*, f. 38.

kuću »ratione dotium suarum... cum dicta domus, secundum formam statuti, sit res mobilis.« Knez i sud složili su se »quod dicta domus sit res mobilis,« pa prema tome Bernald mora platiti Mlečaninu iznos od 54 perpere, a Deja nikada neće smjeti bilo što poduzeti ili tražiti od Bernalda.⁴⁰

Bilo je i u ovo doba, kao i ranije, izravnih prodaja kuća u Dubrovniku Mlečanima⁴¹, a značajniju ulogu u dubrovačkom privrednom životu, pa usput i u prometu nekretnina, odigrali su u ovom periodu članovi ugledne mletačke obitelji Bollani. Pripadnici ove familije nalazili su se u Dubrovniku već od osamdesetih godina XIII. stoljeća⁴², ali se prvi nagovještaj da su Bollani imali nekretnine u tom gradu nalazi tek 1315. kada je mletačka vlada dozvolila Tomi Bollanu da pošalje u Dubrovnik za potrebe nekih svojih radova »milliaria VI petrarum«⁴³. Malo docnije, koncem 1318, javljaju se »Polus et Sclausus, fratres de Ca Bollani,« koji preuzimaju jedan vinograd u Zatonu, koji je ranije Marin Bučinčić bio založio već poznatom nam »ser Tome Amiço« za 23 »libre venetorum grossorum.« Amiço je svoja prava ustupio najprije Mihi Menčetiću, a ovaj zatim dvojici Bollana.⁴⁴ Bollani su, inače, bili veliki finansijeri i posuđivali Dubrovčanima zamašne sume novaca⁴⁵, a poznati su i njihovi poslovi i teškoće koje su imali u Kotoru i u Srbiji.⁴⁶

*

Poseban spomen zaslužuje tužna sudbina dubrovačke vlasteoske obitelji Poborić (de Pabora). Bila je to familija kratkog vijeka — njeni se članovi spominju od sredine XIII. do sredine XIV. stoljeća — ali je kroz to vrijeme odigrala dosta značajnu ulogu u odnosima Dubrovnika i Venecije. Pavle Poborić, koji je umro negdje prije 1315, po svemu sudeći bio je dosta imućan čovjek.⁴⁷ Imao je jednu ćerku i pet sinova: Andriju, Nikolu, Petra, Dimitrija i Junija. Na svoju nevolju — kako će se uskoro pokazati — braća su prije

⁴⁰ *Ibid.*, f. 47. Istoga dana Johannes i Deja napravili su zajednički ugovor o prodaji kuće Bernaldu i primili od njega 54 perpere. *Ibid.* O kožarima u Dubrovniku v. J. Lučić, *Obrti i usluge u Dubrovniku do početka XIV stoljeća*, Sveučilište u Zagrebu, Institut za hrvatsku povijest, Zagreb 1979, 87—90. U mirazu i raspolaganju njime v. Dušanka Dinić-Knežević, *Položaj žena u Dubrovniku u XIII i XIV veku*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd 1974, 74—90, 95—96.

⁴¹ Listopada 1318, Deša, udovica Mlečanina »Antonii de Pichoço,« kojeg smo ranije spomenuli, prodala je Mlečaninu »Macharuffo de Macharuffis« svoju kuću i zemljište u Gružu za 400 perpera. *Div. not.*, vol. 3, f. 310v.

⁴² U kolovozu 1282. »Jacobus Bolani de Veneciis« kupio je robinju »Stanam de Bosna.« *Istoriski spomenici dubrovačkog arhiva*, izd. G. Čremošnik, Srpska kraljevska akademija, Beograd 1932, 87. *Spisi*, II, 187.

⁴³ Ljubić, *Listine*, I, 287.

⁴⁴ *Div. not.*, vol. 3, ff. 93v—94.

⁴⁵ Zanimljivo je da se Marin Bučinčić, čiji je bio gorespomenuti vinograd u Zatonu, ranije bio zadužio i kod Leonarda de Bonvisino, zastupnika dvojice Bollana, i da je koncem 1318. još uvijek dugovao Bollanima 579 mletačkih solada i 3 groša. Ovaj dug je isplaćivan raznim članovima obitelji Bollano ili njihovim zastupnicima sve do veljače 1348! *Ibid.*, ff. 92v—93. O Bollanima u Dubrovniku u ovo doba v. B. Krekić, *Contributions of Foreigners to Dubrovnik's Economic Growth in the Late Middle Ages*, u B. Krekić, *Dubrovnik, Italy and the Balkans in the Late Middle Ages*, Variorum Reprints, London 1980, XIX, 379.

⁴⁶ O tome v. Čuk, n. dj., 40, 43, 45, 47, 49, 108, 120, 138—140, 151, 152, 155, 156, 158.

⁴⁷ I. Voje, *Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1976, 195.

1315. napravila »fraternam societatem.« To društvo se bavilo prvenstveno trgovinom sa Venecijom, ali je 1315. godine počelo zapadati u financijske teškoće, po svemu sudeći, najviše zbog Petrovog neuspješnog poslovanja tkaničarima u Veneciji. U prosincu 1315. Andrija, Nikola i Dimitrije imenovali su Junija svojim zastupnikom, da se u Veneciji nagodi sa Mlečanima i sa jednim Firentincem, kojima je njihov brat Petar dugovao. Ovlastili su Junija da proda na dražbi dvije njihove kuće u Dubrovniku radi izmirenja dugova, a svaki se brat obavezao platiti po petinu duga.⁴⁸

Sve to, ipak, nije bilo dovoljno i muke braće Poborića tek su sada počele. Petar Poborić je uhapšen u Mlecima zbog velikog dugovanja raznim Mlečanima, ali mu je uspjelo napraviti pravi podvig. Po riječima mletačkog Velikog vijeća, Petar »fregerit carcerem in quo solus positus erat, et fregerit etiam alium carcerem contiguum illi, et fregerit et fugi fecerit alios quatuor malefactores.« Odmah je poslata naredba u Dubrovnik da Petra uhapsu i da mu konfisciraju imovinu.⁴⁹ Sa svoje strane, povjerioci iz Venecije povelili su u Dubrovniku postupak protiv braće Poborić radi dobijanja naknade za dugove. U svibnju 1318. pokušao je Petar Poborić pred dubrovačkim sudom osporiti pravo »Feus Leonis-a«, zastupnika društva Peruzzi iz Firence, da proda jednu kuću u Dubrovniku, u čiji je posjed Feus ranije bio ušao na račun duga od 100 »libris grossorum.« No, Petar je izgubio parnicu i sud je dozvolio Feus-u da kuću proda.⁵⁰ Feus je doista tu kuću prodao za 1200 perpera već u lipnju 1318, ali je po presudi suda u listopadu iste godine morao predati taj novac dvojici Mlečana. Njima je, naime, kompanija Peruzzi ustupila pravo na 125 libara koje je imala protiv Bone, udovice pokojnog Pavla Poborića i njenih sinova Andrije, Junija, Nikole i Dimitrija.⁵¹

Velika akcija mletačkih povjerilaca protiv braće Poborić počela je u lipnju 1318. Zastupnici uglednih Mlečana »Domençoni Leonis, Amistadis Trivisani et Petri Landi« zatražili su da im se predađu sva dobra Petra Poborića i njegove braće, pošto su oni »in fraterna sva dobra Petra Poborića i njegove braće, pošto su oni »in fraterna societate.« Petar je dugovao Landu ukupno 70 mletačkih libara i 6 groša a Leonu 144 mletačke libre i 15 groša, dakle ukupno oko 215 libara, odnosno 4300 perpera. Sud je odlučio da zastupnici vjerovnika preuzmu sve posjede Petra Poborića i braće do isplate dugova, pa su oni istog dana ušli u posjed tri kuće braće Poborić, od kojih je jedna bila na Placi.⁵²

Nekoliko dana kasnije isti zastupnici povelili su parnicu protiv Ane, žene Petra Poborića, nastojeći je istjerati iz polovice kuće na Placi, koja joj je bila dodijeljena na ime njenog miraza. Mlečani su tvrdili da je presuda protiv Petra i braće »antiquior . . . instrumento dotis dicte Lene« (sic! umjesto Ane). Sud je odlučio da Ana bude istjerana iz polovice kuće, jer je stao na stanovište »quod instrumenta, sive sententie, late contra Petrum de Pabora et

⁴⁸ *Div. not.*, vol. 2, f. 61v. O Poborićima v. I. Mahnken, *Dubrovački patricijat u XIV veku*, SANU, Beograd 1960, I, 352–353; II, tab. LI. O Andriji Poboriću v. Čuk, n. dj. 131.

⁴⁹ Ljubić, *Listine*, I, 291–292. Mahnken, n. dj., I, 352.

⁵⁰ *Div. not.*, vol. 3, f. 5.

⁵¹ *Ibid.*, ff. 299v–300. B. Krekić, Four Florentine Commercial Companies in Dubrovnik (Ragusa) in the First Half of the Fourteenth Century, in *Dubrovnik, Italy and the Balkans*, I, 26–27.

⁵² *Div. not.*, vol. 3, ff. 24–25.

eius bona... sunt antiquiora instrumento dotium dicte Lene« (sic!). Dozvoljeno je zastupnicima mletačkih kreditora da spomenutu polovicu kuće prodadu na dražbi, a povrh toga odobreno je da Ana bude istjerana iz svih posjeda svog muža i njegove braće, koji su joj bili dodijeljeni na ime miraza. Ta imovina, pored spomenute polovice kuće, obuhvatala je još i jedan vinograd u Gružu i trećinu jednog zemljišta na Šipanu.⁵³ U rujnu 1318. zastupnik povjerilaca uveden je u posjed vinograda i zemlje Petra Poborića u Gružu.⁵⁴ Međutim, kada je Lena, supruga Andrije Poborića, tražila zaštitu svog miraza u visini od 800 perpera, sud joj je dozvolio da zadrži dvije šestine kuće na Placi na ime 600 perpera, kao i jedan vinograd u Gružu u vrijednosti od 200 perpera. Ostalo je imalo biti predano mletačkom kreditoru.⁵⁵

Utoliko je i Perve, žena Junija Poborića, pokušala spasiti svoj miraz od 1200 perpera i 50 aksača zlata, na ime čega joj je sud bio dosudio neke kuće »que quondam fuerunt magistri Marchi.« To ipak nije dugo potrajalo. U siječnju 1319. kuće su joj oduzete u korist mletačkih vjerovnika. Perve je onda tražila zaštitu svog miraza u drugim dobrima braće Poborić, što su mletački predstavnici osporavali, tražeći da Perve bude istjerana iz svih kuća, jer su ta dobra »primo obligata et ypothecata« mletačkim vjerovnicima, nego Pervi, prema odluci suda u Veneciji. Dubrovački sud se složio sa ovim stanovištem, pa je Perve morala napustiti kuće, koje su predane zastupnicima Mlečana. Posebna komisija, koju su knez i sud uspostavili, dodijelila je Pervi novi miraz »cum... eius vir et eius fratres gravarentur debitis et male utantur substantia sua.« Perve je dobila dvije trećine kuće na Placi na ime 900 perpera i dvije petine svih kuća, koje su ranije pripadale magistru Marku, na ime 476 perpera.⁵⁶

Zastupnici mletačkih vjerovnika budno su pratili sve transakcije nekretninama svih članova obitelji Poborić⁵⁷, tražili hapšenje dužnika braće Poborić, jer su oni sada postali njihovi dužnici⁵⁸, prodavali kuće obitelji Poborić koje su im date u posjed⁵⁹ i vodili sporove sa osobama koje su stanovale u kućama Poborića. Tako su u lipnju 1319. tražili da »Marchus de Lucar de Fusco« bude istjeran iz tri petine jedne kuće Petra Poborića, koja je bila predana Marku i Nikoli Menčetićima još 1316. godine na ime jednog Petrovog duga. Zastupnik mletačkih povjerilaca tražio je da se kuća preda njemu. Knez i sud, pregledavši dokumentaciju donijetu iz Venecije, kao i onu koja se nalazila u Dubrovniku o tom predmetu, počev od 1310. godine dalje, riješili su »quod obligatio... facta per ipsum Petrum (de Pabora) ... Petro Lando sit antiquior et maioris vigoris instrumento dicti Marchi (de Menče)« pa je Marko istjeran iz tri petine kuće i taj dio je predan zastupnicima Mlečana, a preostale dvije petine je dobila već spomenuta Perve, žena Junija Poborića.⁶⁰

Predstavicima mletačkih kreditora očito nije bilo jako stalo do toga da dugo drže u svom posjedu brojne kuće, vinograde i zemljišta upropaštene

⁵³ *Ibid.*, ff. 30, 21, 42v.

⁵⁴ *Ibid.*, f. 44.

⁵⁵ *Ibid.*, ff. 64—64v. Braći Poborić sekvestrirane su u ovo doba i mnoge druge stvari, naročito trgovačka roba. *Ibid.*, f. 63v.

⁵⁶ *Ibid.*, ff. 103, 103v—104, 104v. Mahnken, n. dj., I, 352.

⁵⁷ *Div. not.*, vol. 3, f. 105v.

⁵⁸ *Ibid.*, ff. 125, 144.

⁵⁹ *Ibid.*, f. 149.

⁶⁰ *Ibid.*, ff. 164—165.

familije Poborić. Mlečanima je bilo važno da te nekretnine prodadu, kako bi došli do novca i tako namirili dugove. Nije, stoga, čudo što, na primjer, vidimo zastupnike mletačkih kreditora kako u lipnju 1319. prodaju jednu veliku kuću »cum quodam casalecto per quod adscenditur dictam domum,« što je nekada pripadala Petru Poboriću. Kuću je htio kupiti vlastelin Valle Gučetić za 500 perpera, ali je sudskom presudom dodijeljena Ani, ženi Junija Lukarevića »per propinquitatem« za isti iznos. Ane je odmah isplatila 20 perpera u Dubrovniku, a ostatak je plaćen u Veneciji.⁶¹ Nešto kasnije, u listopadu 1319, na zahtjev Mlečana, stavljen je na dražbu jedan vinograd i zemljište Petra Poborića u Gružu i prodan Mlečanima Rafaelu Trivisanu za 185 perpera.⁶² Zanimljivo je pritom primijetiti, da se kod nekih od ovih kupovina, na sudu pojavljuju predstavnici znamenite firentinske kompanije Peruzzi da bi osigurali svoja eventualna prava.⁶³ Poborići su, naime, dugovali toj kompaniji 125 mletačkih libara (odnosno 2500 dubrovačkih perpera), pa su u studenom 1319. Peruzzi sve akte u vezi s tim dugovanjem ustupili zastupnicima mletačkih kreditora obitelji Poborić »qui habent jura et actiones a sociis dictarum societatum (sc. Peruzzi) pro dictis debitis.«⁶⁴ Mlečani su, razumije se, ta prava u punoj mjeri iskoristili.

U međuvremenu je položaj obitelji Poborić postao tako težak, da su neki njeni članovi pobjegli iz Dubrovnika, pa su četvorici od njih, Andriji, Petru, Juniju i Dimitriju, u listopadu 1319, zastupnici mletačkih vjerovnika dozvolili da slobodno dođu u grad i tu provedu deset dana, usprkos dugovima koji su ih pritiskali.⁶⁵ Dubina obiteljskog sloma vidi se i iz činjenice da su knez i sud morali intervenirati u studenome 1319. da bi osigurali pristojan miraz Mariji sestri braće Poborić. U tu svrhu dodijelili su joj jedan vinograd i jedno zemljište u Župi Dubrovačkoj, s tim da predstavnici mletačkih kreditora mogu isplatiti Mariji 900 perpera, ako žele te nekretnine uzeti za sebe. Ne plate li tu sumu do Božića, vinograd i zemljište će ostati Mariji kao miraz.⁶⁶ Taj je iznos malo docnije podignut na 958 perpera.⁶⁷ Ipak, u siječnju 1320. dozvoljeno je predstavnicima vjerovnika — ako plate Mariji 958 perpera — da spomenuti vinograd i zemljište prodadu na dražbi, a što dobiju preko te sume da zadrže za sebe.⁶⁸ Oni su također uvedeni u posjed drugog vinograda braće Poborić na Brgatu.⁶⁹ Dio Marijinog vinograda i zemljišta doista su prodani vrlo brzo, u siječnju 1320, za 1400 perpera, od čega su Mlečani platili Mariji 958 perpera na ime njenog miraza, a ostatak od 442 perpere su zadržali za sebe odnosno za vjerovnike u Mlecima, točnije za isplatu onog iznosa koji je obitelj Poborić dugovala kompaniji Peruzzi, a koje dugovanje su mletački kreditori — kako smo vidjeli — bili otkupili od Firentina-

⁶¹ *Ibid.*, f. 315 bis.

⁶² Trivisano je odmah sutradan prodao ovaj vinograd i zemlju jednom Dubrovčaninu za istu cijenu. *Ibid.*, ff. 325v—326.

⁶³ Krekić, *Four Commercial Companies*, 27.

⁶⁴ Krekić, *ibid.*

⁶⁵ *Div. not.*, vol. 3, f. 206v.

⁶⁶ *Ibid.*, f. 217v.

⁶⁷ *Ibid.*, f. 221v.

⁶⁸ *Ibid.*, f. 227.

⁶⁹ *Ibid.*, f. 229v. U siječnju 1320. preuzeo je mletački zastupnik jedan vinograd Lene, žene Andrije Poborića, koji se nalazio u Gružu, na koji je kasnije ustupio pravo jednom Menčetiću za 100 perpera i 18 groša. *Ibid.*, f. 232.

ca.⁷⁰ Drugi dio vinograda u Župi Dubrovačkoj licitiran je i prodan u ožujku 1320. Rafaelu Trivisano, jednom od zastupnika mletačkih vjerovnika, za 250 perpera.⁷¹

Međutim, čak i poslije svih ovih prodaja imovine familije Poborić, još uvijek nije bio u cjelini namiren onaj dio duga koji su Mlečani bili otkupili od kompanije Peruzzi. Kako smo spomenuli — a što se vidi i iz jednog akta iz siječnja 1320 — taj je dug prvobitno iznosio ukupno 2500 perpera, od čega je još uvijek bilo neplaćeno više od polovice, tj. 1300 perpera. Stoga je Rafael Trivisano tražio zapljenu svih dobara Bone, udovice pokojnog Pavla Poborića, i njenih sinova Andrije, Juniya, Nikole i Dimitrija. Knez i suci su prihvatili ovaj zahtjev⁷², pa je već koncem siječnja Trivisano preuzeo dio jednog Boninog vinograda u Župi i vinograda kod »Sancto Michaelae extra portam« na ime neisplaćenih 1300 perpera, kao ostatak duga prezetog od kompanije Peruzzi.⁷³ Drugom odlukom kneza i suda, iz veljače 1320, uključen je i Petar Poborić u zapljenu obiteljske imovine u korist mletačkih kreditora.⁷⁴

Od posebnog je interesa jedan dokumenat od 14. ožujka 1320, jer uvodi dodatne podatke o dvije dosada nepoznate osobe iz obitelji Poborić. Naime, toga dana je Marija, ćerka pokojnog Pavla Poborića i njegove supruge Dobroslave iz sredine XIII. stoljeća, pradjeda i prababe naše braće Poborića⁷⁵, pokušala spasiti bar nešto od obiteljske imovine. Pritom se pozvala na oporuku Dobroslave i Deše, žene Marijinog brata Andrije, djeda braće Poborića, pisanu 2. lipnja 1261. Marija koja je 1320. godine nesumnjivo morala biti

⁷⁰ *Ibid.*, ff. 335v, 336.

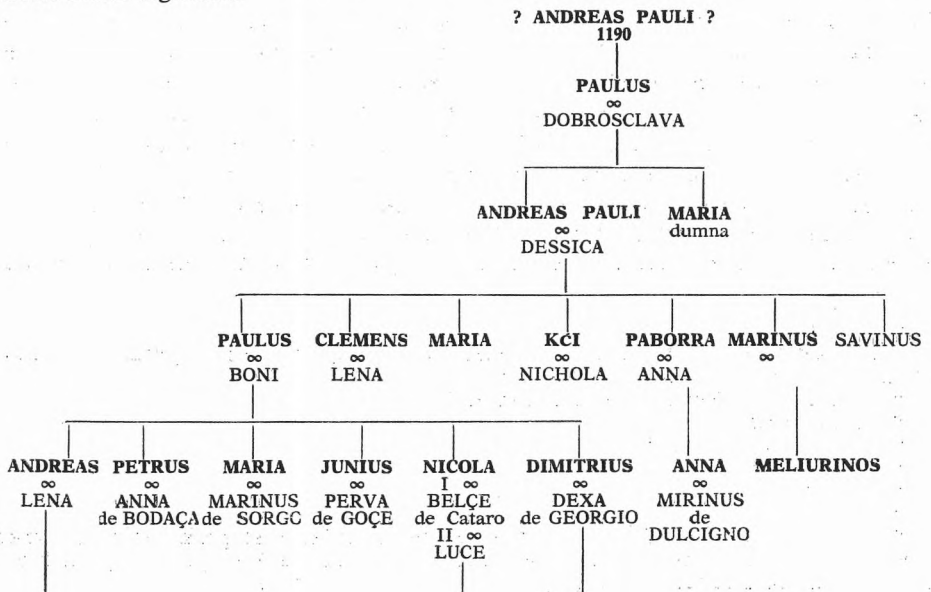
⁷¹ *Ibid.*, ff. 342v, 343.

⁷² *Ibid.*, f. 230.

⁷³ *Ibid.*, f. 231v.

⁷⁴ *Ibid.*, ff. 238—238v, 241—241v.

⁷⁵ Mahnken, n. dj., I, 352; II, tab. LI, koja prema tome za najraniji period sada treba ovako izgledati:



vrlo stara žena, osporila je pravo predstavnicima mletačkih kreditora braće Poborića da prodadu na dražbi »domus que quondam fuerunt ... Dobroslaue (uxoris quondam Pauli de Pabora) et Dese, uxoris filii eorum Andree ... et duas stationes ... et vineam que erat in Breno.« Marija je tvrdila da, po oporuci iz 1261, sve te nekretnine pripadaju njoj. Predstavnik Mlečana je na ovo odgovorio »quod dicta Maria ivit et est in monasterio Pulcellarum, et quod ante introitum dicti monasterii nullam fecit legationem de dictis domibus et vinea.« Stoga je, »secundum formam statuti,« izgubila sva prava na njih. Knez i sud su doista riješili »quod dicta Maria nullum jus habet in dictis bonis ... postquam de ipsis nullam fecit ordinationem ante quam intraret monasterium.«⁷⁶ Tako je propao i ovaj, očito očajnički, pokušaj da se, izvlačenjem jedne stare dumne iz samostana, spasi bar nešto od obiteljske imovine.

U travnju 1320. počelo je izbacivanje žena obitelji Poborić iz njihovih kuća. Najprije je 5. travnja naređeno Mariji, sestri braće Poborić, i suprugama Andrije i Petra, da kroz osam dana izađu iz kuća koje su dodijeljene Rafaelu Trivisano, kao zastupniku mletačkih povjerilaca. Zatim je, 16. istog mjeseca, ponovljena naredba suprugama Andrije i Petra, sa rokom od tri dana i pod kaznom od 25 perpera. Najposlije, 19. travnja, Bone, majka braće Poborića, zatim Ana Petrova žena i Lena, Andrijina žena, izjavile su da će se iseliti iz kuća u kojima stanuju na svaki Rafaelov zahtjev.⁷⁷ Trivisano je već u ožujku bio preuzeo kuće i vinograde Poborića na Brgatu.⁷⁸ U međuvremenu su se muški članovi obitelji Poborić bili opet sklonili iz Dubrovnika i sa dubrovačke teritorije, pa im je Trivisano, 22. travnja 1320, dozvolio da dođu u grad na petnaest dana.⁷⁹ Kroz ožujak i travanj Trivisano je sam sebi prodao veliki dio konfisciranih nekretnina Poborića⁸⁰, a skupljao je i novac koji su im razni Dubrovčani dugovali.⁸¹ Ljeta iste godine nastavio je rasprodaju imovine Poborića⁸², a najesen je vodio dugi spor sa jednom vlastelinkom kojoj je Andrija Poborić još 1315. bio prodao jednu svoju kuću za 1020 perpera, a koju je sada Rafael Trivisano nastojao izbaciti iz te kuće kao dijela imovine Poborića, založene Mlečanima.⁸³ Dodajmo, da je upravo u ovo doba, u studenom 1320, donijeta odluka, kojom je dozvoljeno Dubrovčanima i strancima, koji budu odsutni iz grada u vrijeme objavljivanja prodaje bilo kakvih nekretnina u Dubrovniku, na kroz dvije godine po objavljivanju prodaje mogu doći u grad tražiti svoja prava na prodato, bilo da je tome razlog dug ili srodstvo. Ne dođu li u roku od dvije godine, gube sva prava i prodaja postaje konač-

⁷⁶ *Div. not.*, vol. 3, f. 250v.

⁷⁷ *Ibid.*, ff. 260v, 265, 265v.

⁷⁸ *Ibid.*, f. 255.

⁷⁹ *Ibid.*, f. 266v.

⁸⁰ Najprije je kupio na dražbi vinograd Bone, udovice Pavla Poborića »extra civitatem a Sancto Micaele,« za 120 perpera; zatim je, opet na dražbi, u travnju kupio kuću iste Bone za 550 perpera, a također još dvije kuće pokojnog Pavla Poborića za 600 perpera. Znatno kasnije, 1333. godine, ustupio je Rafael pravo na ovaj vinograd i kuće Mihiu Menčetiću. *Ibid.*, ff. 344, 349v, 350.

⁸¹ *Ibid.*, ff. 237—237v, 266v.

⁸² U srpnju 1320. prodao je Pasku Pikurareviću vinograd Pavla Poborića u Župi Dubrovačkoj za 2000 perpera, od čega je kupac trebao platiti kroz tri mjeseca 1000 perpera, a zatim kroz slijedećih devet mjeseci još 500 perpera. Ostatak je imao biti isplaćen kroz godinu dana, ali su se isplate produljile — uz znatne komplikacije — sve do 1325. godine. *Div. canc.*, vol. 6, ff. 213—213v.

⁸³ *Ibid.*, ff. 54, 61v—62v.

na.⁸⁴ Ova odluka vlade je dobro došla i nekim učesnicima u » aferi« Poborić i oni su se njome uspješno poslužili.

Propadanje Poborića nastavilo se neumoljivo i 1321. godine, ali je, prirodno, bilo sve manje imovine koju je Rafael Trivisano, zastupnik mletačkih kreditora, mogao zaplijeniti. Istina, on je u veljači te godine sam sebi prodao konfiscirani vinograd Poborića na Brgatu⁸⁵, ali to je, izgleda, bio i posljednji slučaj te vrste. U rujnu 1323. Pavle, sin Andrije Poborića, isplatio je u ime svog oca i svog strica Petra, Trivisanu iznos od 23.5 libara »venetorum grossorum.« Isplata je obavljena od Andrijinog novca, kao dio isplate duga od 100 mletačkih libara.⁸⁶ Istovremeno je Perve, Junijeva supruga — kojoj je sud, kako smo vidjeli, bio dosudio kao miraz dvije trećine jedne kuće na Placi i dvije petine kuća koje su pripadale magistru Marku — dobila dozvolu da založi muževljevim mletačkim vjerovnicima svoj miraz do visine od 370 perpera, »non obstante statuto communis«.⁸⁷ Ovo sasvim jasno pokazuje koliko je bila teška porodična situacija Poborića u ovo vrijeme.

Iako su braća Poborići, kako izgleda, koncem dvadesetih i u tridesetim godinama XIV. stoljeća uspjela nekako izaći iz najgore krize i donekle popraviti svoj položaj u Dubrovniku⁸⁸, njihove ekonomske teškoće su se ipak nastavile.⁸⁹ Njihovi dugovi nisu bili isplaćeni u Veneciji ni do 1335. godine⁹⁰, a daleki odjek ranijih nevolja nalazi se čak i u doba Crne Kuge, 1348—49, u oporuci Pavla, sina Dimitrija Poborića.⁹¹ Obitelj Poborić je preživjela tu veliku epidemiju, ali se ugasila u doba kuge 1363.⁹²

Nema sumnje da je teška kriza porodice Poborić, više nego ijedan drugi slučaj, uplela Mlečane u posjedovanje i promet nekretnina u Dubrovniku i njegovoj okolici. Radilo se o kućama, vinogradima i zemljištima na najboljim mjestima u gradu i izvan njega. Kao što smo već spomenuli, Poborići su, po svemu sudeći, bili dosta imućna obitelj koncem XIII. i početkom XIV. stoljeća, a najbolju definiciju uzroka njihove propasti dala je, vjerojatno, komisija koja je 1319. odredila miraz Pervi, ženi Junija Poborića, izjavom da su Pervin muž i njegova braća »opterećeni dugovima i loše upotrebljavaju svoju imovinu.« To je omogućilo njihovim mletačkim kreditorima da odigraju u dužem vremenskom periodu, značajnu ulogu u poslovanju nekretninama u Dubrovniku. Pritom su kreditori bili prvenstveno zainteresirani za prodaju nekretnina i naplatu dugova, a njihovi zastupnici u Dubrovniku nisu oklijevali iskoristiti prigodu da sami te kuće, vinograde i zemlje za sebe kupe, kadgod im je to bilo moguće.

*

⁸⁴ *Liber statutorum*, 210—211.

⁸⁵ *Div. canc.*, vol. 6, ff. 227, 232.

⁸⁶ *Ibid.*, vol. 7, ff. 26v—27.

⁸⁷ *Reformationes*, vol. 7, f. 48v.

⁸⁸ Mahnken, n. dj., I, 353, navodi da su Petar i Junije više puta bili članovi Malog vijeća i Senata i obavljali manje diplomatske misije. Petar je, u veljači 1329, »in publico parlamento ... congregato in platea communis« kao knežev vikar, u ime svih građana Dubrovnika položio zakletvu vjernosti duždu i Veneciji, dok su prisutni na Placi »clamabant omnes univoce vivat dominum nostrum Franciscum, inclitum ducem Veneciarum.« Usto su primili »votissime vexillum beati Marchi Euangeliste« koji im je dužd poklonio. *Reformationes*, vol. 9, f. 18.

⁸⁹ *Div. canc.*, vol. 8, f. 129v; vol. 9, ff. 3, 209.

⁹⁰ *Ibid.*, vol. 12, ff. 92—92v.

⁹¹ HAD, *Testamenti Blagog djela*, vol. 3, f. 146v.

⁹² Mahnken, n. dj., I, 353.

Razumije se, problemi obitelji Poborić i operacije sa njihovim nekretninama nisu bili jedini poslovi te vrste u koje su bili upleteni Mlečani u Dubrovniku.⁹³ Već spomenuti Rafael Trivisano, zastupnik mletačkih kreditora familije Poborić, obavljao je i druge poslove sa nekretninama u Dubrovniku.⁹⁴ Jedan drugi Mlečanin i njegova žena također su u ovo doba posjedovali znatan broj nekretnina u tom gradu i njegovoj okolini. Bili su to »Franciscus specialis de Veneciis« i njegova žena »Carissima«, ali njih se, zapravo, ne može tretirati kao Mlečane, jer je Franciscus vrlo dugo živio i radio u Dubrovniku, a 1323. postao i »habitor« tog grada. Recimo, ipak, da su Franciscus i njegova supruga u toku svog dugog življenja u Dubrovniku posjedovali, kupovali i prodavali vinograde, zemljišta i kuće u Rijeci Dubrovačkoj, u Župi, na Lopudu i Koločepu, u Gružu, Zatonu, itd.⁹⁵

Pored njih, sredinom dvadesetih godina XIV. stoljeća javljaju se kao vlasnici nekretnina u Dubrovniku i članovi ugledne mletačke obitelji Giustiniano. U srpnju 1324. Nikoleta — rodom iz dubrovačke vlasteoske familije Budačić (de Bodača)⁹⁶ — žena Ursa Giustiniana, prodala je Mariji, supruzi Ugolina Giustiniana, jednu kuću za 1500 perpera. Malo zatim, Nikoleta je prodala Mariji i svoje vinograde i zemlje u Rijeci Dubrovačkoj i u Gružu za 3000 perpera.⁹⁷ Sa svoje strane, Marija je u rujnu iste godine prodala istu kuću Vlahu Budačiću za 1250 perpera (dakle sa gubitkom od 16.66%). Novac je imao biti isplaćen u Veneciji u dvije rate kroz godinu dana.⁹⁸ U rujnu 1324. Marija je prodala Stijepu Sorkočeviću jednu drugu kuću, očito mnogo manju, jer je cijena iznosila svega 400 perpera.⁹⁹ Dva mjeseca kasnije ona je prodala Marinu Buniću (de Bona) sve svoje zemlje i tri vinograda u Rijeci Dubrovačkoj za 1500 perpera, koje je Marin trebao isplatiti u ratama u Veneciji. To su bili oni isti vinogradi koje je Marija malo ranije bila kupila od Nikolete Giustiniano za 3000 perpera.¹⁰⁰ Doduše, u tu cijenu bio je uključen i jedan vinograd i zemljište u Gružu, ali izgleda nesumnjivo — sve kada se ovo uzme u obzir — da je Marija pri ovoj prodaji bila na gubitku, pa se ne može izbjeći pitanje zašto je, upravo u doba kada je njen muž, Ugolino Giustiniano, bio knez Dubrovnika, Marija rasprodavala nekretnine uz znatne gubitke? Zašto je, uopće, kupovala ta imanja da bi ih, nakon vrlo kratkog vremena, uz osjetne

⁹³ Na primjer, u veljači 1319. »Rosa uxor Johannis Dalfini de Veneciis« prodala je neku svoju zemlju na Lopudu za 40 perpera kamenaru Bonifaciju, možda također Mlečaninu. *Div. not.*, vol. 3, f. 307v bis. Godine 1321. jedan je čovjek izbačen iz kuće na Koločepu i iz vinograda na Lopudu, koji su svojevremeno bili kupili »a domino Marco Dandulo, olim comite Raugii.« *Div. canc.*, vol. 6, f. 109.

⁹⁴ U siječnju 1322, na zahtjev Rafaela, kao zastupnika Mlečanina »Domençonis Leono« priznao je Domanja Menčetića da kuću svog oca Marka, datu Rafaelu na ime isplate jednog Markovog duga Leonu, drži u Rafaelovo ime. *Ibid.*, f. 180.

⁹⁵ *Div. not.*, vol. 4, f. 172v. *Div. canc.*, vol. 5, ff. 51, 78, 119v—120, 125, 155, 165v, 166v; vol. 8, ff. 2, 212v; vol. 9, f. 169; vol. 12, f. 216v; vol. 13, f. 35; vol. 14, ff. 3, 4; vol. 15, f. 70. O Franciscus-u v. Jeremić — J. Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, II, Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, Beograd 1939, 148. Voje, n. dj., 204, 207. B. Krekić, *Italian Creditors in Dubrovnik (Ragusa) and the Balkan Trade, Thirteenth through Fifteenth Centuries*, u *Dubrovnik, Italy and the Balkans*, VIII, 245.

⁹⁶ *Div. not.*, vol. 4, f. 165. Mahnken, n. dj., I, 142.

⁹⁷ *Div. not.*, vol. 4, ff. 154, 155; vol. 5, f. 113.

⁹⁸ *Ibid.*, vol. 4, f. 158; vol. 5, f. 113.

⁹⁹ *Ibid.*, vol. 4, f. 160.

¹⁰⁰ *Ibid.*, vol. 5, f. 143v. Isplata je obavljena do konca 1326. *Ibid.*, vol. 4, f. 165.

gubitke prodavala? Jasan odgovor na ovo pitanje nemamo, niti ćemo ga, vjerojatno, ikada imati, ali se može pretpostaviti da se radilo o okolnostima osobne ili obiteljske prirode, koje su Mariju navodile na ovakve postupke.

U isto ovo vrijeme ponovo se češće javljaju i članovi ranije spominjane mletačke familije Quirino. Njih smo u prvoj i drugoj deceniji XIV. stoljeća srećali kao značajne posjednike nekretnina u Dubrovniku pa se to i sada nastavlja. U travnju 1326. prodaje se jedna kuća »in territorio Pauli Quirini«¹⁰¹, a mjesec dana kasnije Pavlov sin Marko prodaje vlastelinu Pavu Gunduliću (de Gondola) svoje zemljište u gradu »cum toto lignamine« za 350 perpera.¹⁰² Marko je, također, u kolovozu iste godine prodao, opet jednom vlastelinu, jednu kuću za 120 perpera.¹⁰³ Bavio se, razumije se, i pozajmljivanjem novca, pa je tako, među ostalim, bio posudio 175 perpera Domu Menčetiću. U srpnju 1329. sud je naredio Menčetiću da ovu sumu isplati Quirinu, a također i drugih 112 perpera Stijepu Sorkočeviću. Kako se Menčetić nije pojavio pred sudom, odlučeno je da Quirino i Sorkočević preuzme njegova dobra. Sorkočević je dobio jednu Dominu kuću u gradu, a Quirino mu je ustupio sva svoja prava na naplatu duga.¹⁰⁴

Godine 1334. pojavio se u Dubrovniku Zanino Quirino, koji se također bavio pozajmljivanjem novca. Tako je, u kolovozu te godine, uveden u posjed jedne kuće i zemljišta »a parte montis... in Ragusio« i jednog vinograda na šumetu, vlasništvo vlasteoske obitelji de Bissiga, koja se bila zadužila kod Zanina na zamašan iznos od 1028 perpera i 4 groša.¹⁰⁵ No, Rade de Bissiga i njeni sinovi Prode i Urso bili su se zadužili u visini od 73.5 perpera i kod Nikoleta Quirina kojeg je zastupao brat Zanino. Tako je Zaninu predan još jedan vinograd familije de Bissiga u župi Dubrovačkoj.¹⁰⁶ Žena Prode de Bissiga, Riguccia ili Arriguccia, tražila je zaštitu svog miraza i u to ime dobila pravo na polovicu kuće koju je podijelila sa Quirinom.¹⁰⁷ On je u studenom 1334. polovicu kuće koja mu je dodijeljena stavio na dražbu i, pošto nitko nije ponudio veću sumu, prodao je samom sebi za 400 perpera, nakon čega ju je iznajmio Mlečaninu Zaninu Georgio.¹⁰⁸

Sličan je bio i slučaj Jaka Đurđevića. On je 1335. godine dugovao veće sume novaca raznim Mlečanima, među kojima i 500 perpera Nikoletu Quirinu, a njegovom bratu Marku čitavih 1256 perpera. Budući da se Jako nije odazvao pozivu suda, dobili su kreditori pravo na njegovu imovinu. Zastupnik Marka Quirina prezueo je jedan Đurđevićev vinograd na Koločepu, a Nikoletu je data jedna kamena i jedna drvena kuća »posita supra sanctam Fuscam« i jedan vinograd u Gružu, »qui fuit della Croma«.¹⁰⁹ Marko Quirino

¹⁰¹ *Ibid.*, f. 118v. Jedna drvena kuća na istom terenu prodana je i u rujnu 1326 (*ibid.*, f. 131v), a u veljači slijedeće godine založena je jedna slična kuća, opet »posita super terreno domini Pauli Quirino,« za 13 perpera. *Div. canc.*, vol. 8, f. 149.

¹⁰² *Ibid.*, f. 224v.

¹⁰³ *Ibid.*, f. 232v.

¹⁰⁴ *Ibid.*, vol. 9, f. 75. U studenom 1330. naredeno je Stijepu Sorkočeviću da kroz mjesec dana ispuni sve uvjete, utvrđene kada mu je Marko Quirino prodao kuću Ivana Menčetića. *Ibid.*, f. 160.

¹⁰⁵ *Ibid.*, vol. 10, f. 191. O Bissigama v. Mahnken, n. dj., I, 135—137.

¹⁰⁶ *Div. canc.*, vol. 10, f. 191v.

¹⁰⁷ *Ibid.*, f. 227v.

¹⁰⁸ *Ibid.*, vol. 12, ff. 9v—10, 50v.

¹⁰⁹ *Ibid.*, ff. 146v—147.

je svoju djelatnost kao zajmodavac nastavio i slijedeće, 1336. godine, kada je, među ostalim, posudio krojaču Miltinu i Radomiru Bogdaniću 90 perpera na četiri mjeseca. Nemogavši vratiti dug, Miltin je u listopadu te godine ustupio Quirinu pravo na vinograd i zemljište u Župi, koje je bio kupio 1332. godine za 100 perpera. Kako to očito, nije bilo dovoljno Mlečaninu kao garancija, Miltin mu je ustupio pravo na još jedan vinograd i zemljište koje je on, Miltin, prethodne godine bio dobio u zalog za 200 perpera koje je bio posudio jednom čovjeku.¹¹⁰ Dodajmo, da se 1339. ponovo javlja Nikoleta Quirino, koji je bio posudio 700 perpera Petru Pikurareviću (de Pecorario), pa kada se ovaj nije odazvao pozivu suda da plati, Quirino je dobio posjed dvije trećine jedne Petrove nove i velike kamene kuće i jednog vinograda u Zatonu, i to na ime 700 perpera »pro capitali« i 530 perpera »pro pena«.¹¹¹ Najposlije, navedimo i to da je vlastelin Junije Vukasović u svojoj oporuci od 24. studenog 1340. ostavio Pavlu Quirinu, uz određene uvjete, polovicu jedne kuće i zemljište u Dubrovniku, no na ovaj slučaj ćemo se još vratiti zbog njegove specifičnosti.

Osim članova obitelji Giustiniano i Quirino, bilo je i drugih Mlečana koje su poslovi dovodili do posjedovanja nekretnina u Dubrovniku i okolici. Tako je, u studenom 1330. Hermolao Gradonigo, kao zastupnik jednog drugog Mlečanina, preuzeo polovicu dviju kuća u Pustijerni i jednog terena, sve to na ime duga od 40 libara (800 perpera) koje je dugovao vlastelin Junije »de Lucaro de Fosco«.¹¹² Još značajnija bila je pojava Nikoleta Signola, koji je 1334—36 posuđivao Dubrovčanima znatne sume novca i često, nemogavši dobiti naplatu duga, uzimao njihove nekretnine. Tako su mu u lipnju 1334. dodijeljena dobra Nale Prokulića (de Proculo), kome je bio posudio 1109.5 perpera¹¹³, a istovremeno je pozvan već spomenuti Jako Đurđević da vrati Signolu 531 perper, posuđen 1333. godine. Jako se nije odazvao sudskom pozivu pa je Mlečaninov zastupnik, u lipnju 1335, ušao u posjed Jakovog vinograda i zemljišta na Koločepu. Desio se, međutim, neočekivan obrt: u listopadu iste godine sud je odlučio da Signoli »expelli debeat de possessione dicte vinee,« koju je trebalo dati Menci Menčetiću, jer je Jako njemu dugovao 290 perpera, a Menčetićev »instrumentum est antiquius et maioris vigoris« od Signolovog.¹¹⁴

Još jedan Mlečanin, Zanino Georgio, također je raspolagao nekretninama u Dubrovniku u ovo vrijeme. Negdje prije 1334. on je bio iznajmio jedan svoj dućan Nikoli Menčetiću, koji je u travnju te godine vratio ključeve knezu, a kad ih je ovaj poslao Zaninovoj ženi, ona ih je odbila primiti.¹¹⁵ Zaninu je 1337. godine Pasko Lovrov »de Chumno« dugovao 486 perpera, pa se u lipnju 1339. složio da Zanino dobije njegova dobra, ali su knez i sud odlučili, u

¹¹⁰ HAD, *Debita notariae*, vol. 2, ff. 99, 121—121v.

¹¹¹ *Div. not.*, vol. 6, f. 63.

¹¹² *Div. canc.*, vol. 9, f. 158.

¹¹³ *Ibid.*, vol. 10, f. 176.

¹¹⁴ *Ibid.*, ff. 176v—177. U lipnju 1334. pozvan je Martol Crijević da isplati Signolu dug od 537½ perpera, pa pošto se Crijević nije pojavio pred sudom, riješeno je da Signolo bude uveden u posjed njegovih dobara, ali se ne kaže koja su to dobra. Slični su i slučajevi Paska »de Brisina« za 721 perper i 4 groša u srpnju iste godine, i Paska Bundića i Đina Lukarevića u kolovozu 1335. za dug od 660 perpera i 9 groša, te Petranje Bundića u travnju 1336. Uostalom, Đivo Bundić je 1336. dugovao Signolu 1102 perpera, *Ibid.*, ff. 177, 180v; vol. 12, ff. 141v, 214v.

¹¹⁵ *Ibid.*, vol. 12, f. 213. Menčetić je bio spreman platiti sav najam.

kolovozu iste godine, da stave Paskovu imovinu na dražbu i odugovlačili su njihovu predaju Zaninu.¹¹⁶ S druge strane, kada se te, 1339. godine, Bisti Bunić nije pojavio na sudu da odgovara Zaninu za dug od 1790 perpera, knez i sud su vrlo brzo riješili da se Mlečaninu preda Bunićeva imovina i on je odmah uveden u posjed dvaju Bunićevih vinograda na Šipan, s tim da ne budu povrijeđena prava Bistijske žene Mire i njegovog brata Miha Bunića.¹¹⁷ Nije bez interesa ni slučaj Marina »de Maxi«, koga su knez i suci pozvali, u lipnju 1341, da dođe iz Srbije da odgovara Zaninu Georgiju za dva duga u ukupnom iznosu od 60 perpera. Taj novac je Marin zapravo dugovao Zaninim sestrama, Miri i Zeni. Marin se nije odazvao pozivu suda, pa je sud naredio da se Mlečaninu preda Marinova zemljišta u Orožu. Po izjavi koju su početkom kolovoza dala dvojica Dubrovčana, koji su oko mjesec i po ranije bili prisutni u Srbiji, Marin se složio da Zanino radi što hoće sa tim zemljištem, pod uvjetom da prethodno njega oslobodi dugovanja.¹¹⁸

Među Mlečanima koji u ovo doba kupuju ili sudskim putem stječu nekretnine u Dubrovniku¹¹⁹, treba posebno navesti Frančeska »Scarpaço«, značajnog trgovca i zajmodavca, koji je najprije iz Venecije poslovao sa Dubrovnikom, a zatim dugo živio i radio u tom gradu, pa je, neizbježno, bio upleten i u promet nekretnina. Tako u lipnju 1339. nalazimo ovog Mlečanina kako pred dubrovačkim sudom traži od ranije spomenutog Petra Pikurarevića isplatu dva duga iz 1335, u visini od 427 perpera. Budući da se dužnik nije odazvao pozivu suda, Frančesko je ušao u posjed trećine Pikurarevićeve velike kamene kuće, u vrijednosti od 300 perpera, vjerojatno one iste kuće od koje je Nikoleta Quirino, iste godine, dobio dvije trećine. Nešto kasnije, Frančesku je dato ovlaštenje »de tribus bračelaribus minus tertia de bračelari de dicta domo nova, incipiendo ex parte pelagi eundo versus montem, remanentibus scalis dicte domus«.¹²⁰ Spor oko ove kuće nastavio se i dobio obrat početkom 1340, kada je Marija, Pikurarevićeva supruga, tražila da Frančesko odnosno njegov zastupnik Mlečanin Albergeto, bude istjeran iz te kuće, jer da je kuća data njoj u miraz. Marija je tvrdila, naime, da je akt o njenom mirazu »antiquius et maioris vigoris« od Frančeskovih zadužnica. Albergetov odgovor na zanimljiv način opovrgava Marijin zahtjev. Mlečanin, naime, kaže da Junije Pikurarević (Petrov pokojni otac) i sam Petar imaju »tanta bona ultra dictam domum, que sunt valoris satis plus perclivio ipsius Marie«, pa ta dobra mogu da posluže kao osiguranje njenog miraza. Knez i sud, očito

¹¹⁶ *Div. not.*, vol. 6, f. 23v.

¹¹⁷ *Ibid.*, ff. 76, 76v.

¹¹⁸ *Div. canc.*, vol. 13, f. 13v.

¹¹⁹ U srpnju 1339. Mlečanin »Giannino Bago« kupio je jednu drvenu kuću »positam in rugha illorum de Curradino, super territorium Niffichi de Gondola« za 58 perpera, ali već u studenom ustupio je pravo na tu kuću Martinušu Menčetiću. *Div. not.*, vol. 6, f. 39. Slijedeće, 1340. godine, spominje se da »Melliorinus Georgio de Veneciis« ima drvenu kuću u Dubrovniku. *Ibid.*, f. 178. U svibnju 1341. Mlečanin »Albergeto Čaniboni« traži naplatu duga u iznosu od 282 perpera od imovine pokojnog Rosina Bobaljevića. Sud je Albergetu dodijelio Bobaljeviću imovinu u traženoj visini, pa je Mlečanin preuzeo jednu kuću pokojnog Rosina, ali je pritom naglašeno da se Mari, Rosinovo udovici, mora dodijeliti onoliko koliko je potrebno »usque ad plenam satisfactionem yperperorum C/VI quinquaginta et sagiorum auri L et vestimenta, secundum formam statuti, pro salvamento sui perchivii.« *Div. canc.*, vol. 13, f. 4v.

¹²⁰ *Div. not.*, vol. 6, f. 30.

našavši se u nemogućnosti da brzo i lako riješe ovaj slučaj, naredili su da se izabere »tres bonos et legales homines« koji će »bona fide« ispitati vrijednost imovine Pikurarevića. Ako se pokaže da je ta vrijednost dovoljna za osiguranje Marijinog miraza, dobit će ih, a ako ne bude dovoljna, Marija će dobiti onoliki dio kuće, koliki bude potreban za osiguranje miraza. Odmah su izabrana tri vlastelina da obave ovaj posao i oni su sigurno došli do zaključka koji je bio nepovoljan po Mariju, jer joj je u ožujku 1340, na zahtjev Albergeta, naređeno da napusti kuću kroz osam dana.¹²¹ Daleko veću sumu dugovao je Frančesku Bisti Bunić, kome je naređeno, u siječnju 1341. da u roku od dva mjeseca dođe pred sud da odgovara Mlečaninu za dug od 4000 perpera. Bunić se nije pojavio, pa je Scarpaču koncem te godine, predana jedna kuća »in Castello« u vrijednosti od 125 perpera i 4 groša, kao dio isplate tog golemog duga.¹²²

Od ranije poznati nam članovi obitelji Quirino javljaju se i četrdesetih godina XIV. stoljeća u Dubrovniku kao učesnici u prometu nekretninama, prvenstveno opet na osnovu utjerivanja dugova. Tako je u lipnju 1341. Nikoleta Quirino tražio i dobio polovicu jedne kamene kuće za koju je Junije Vukasović u svojoj oporuci priznao da pripada Pavlu Quirinu, Nikoletovu ocu.¹²³ Tri godine kasnije, u siječnju 1344, boravio je u Dubrovniku Pavle Quirino i, kao zastupnik Zanina Quirina, prodao kancelaru »Symoni, fillio ser Chelli de Forteguerris de Pistorio« jedan Zaninov vinograd i zemljište na Šumetu za 380 perpera. Od toga je kupac trebao isplatiti Mlečaninu 250 perpera od konca svibnja, a ostatak od 130 perpera u deset godišnjih rata od po 13 perpera.¹²⁴ Međutim, Simon nije mogao ispuniti ovu obavezu, jer je umro kratko vrijeme nakon toga, u doba crne kuge, 1348—49, pa u svojoj oporuci bilježi da duguje Zaninu Quirinu 98 zlatnih dukata »pro resto del pagamento dela vigna de Čoncheto«, koju je bio kupio od Pavla, Zaninovog zastupnika. Dubrovački državni blagajnici, kao Simonovi epitropi, isplatili su tek u lipnju 1357. Pieru Quirinu, zastupniku Zaninovih epitropa, taj dug od 98 dukata.¹²⁵ Uzgred rečeno, jedini Mlečanin koji se, uz Quirina, spominje kao kućevlasnik u Dubrovniku u doba crne kuge bio je neki mornar Nikoleta, koji je imao drvenu kuću male vrijednosti i založio je dvojici Dubrovčana za svega 10 perpera.¹²⁶

Povremeno javljanje članova obitelji Quirino u stvarima naplate dugova putem preuzimanja nekretnina nastavilo se i pedesetih i šezdesetih godina XIV. stoljeća. U kolovozu 1356. dubrovački knez, po dužddevom nalogu i po presudi mletačkog suda iz siječnja 1355, a na zahtjev Pavla Quirino, prodao je Petru, Pavlovom bratu i zastupniku, jednu kamenu kuću i prazno zemljište Petra Buće (de Buchia) u Dubrovniku, »in sesterio S. Nicole« za 1525 perpera. To je obavljeno na ime isplate dijela velikog duga od 4450 perpera, koje je

¹²¹ *Ibid.*, ff. 97—97v, 109v. Napomenimo da je Marija, supruga Petra Junijevog Pikurarevića, dosada bila nepoznata u genealogiji te obitelji. V. Mahnken, II, tab. XXXIV/1.

¹²² Ovu je kuću Scarpaču iznajmio u kolovozu 1343. na šest mjeseci za 6 perpera. *Div. canc.*, vol. 14, f. 40v. O Frančesku Scarpaču u Dubrovniku v. Voje, n. dj., 204. Čuk, n. dj., 153—154.

¹²³ *Div. canc.*, vol. 13, f. 16.

¹²⁴ *Ibid.*, vol. 14, f. 210v.

¹²⁵ *Testam. Blagog djela*, vol. 3, ff. 208—209.

¹²⁶ *Div. canc.*, vol. 16, ff. 31v, 41v.

Buća dugovao Pavlu Quirinu.¹²⁷ Izgleda, međutim, da Petar Quirino nije isplatio tih 1525 perpera Bući, pa je još u listopadu 1365. dubrovačka vlada pozivala Pavla Quirinna da dođe u Dubrovnik ili da pošalje svog predstavnika radi isplate tih novaca, i to na zahtjev Mlečanina Nikoleta Miorato, koji je imao neka prava na tu kuću. Kako se Quirino nije pojavio, niti je poslao zastupnika, kuća je u ožujku 1366. stavljena na dražbu.¹²⁸

Nikoleto Miorato je, inače, u ovo doba vrlo aktivan u Dubrovniku pa se, pored ostalog, javlja i u raznim financijskim operacijama koje ga stavljaju u posjed nekretnina. Godine 1364, kao epitrop Mlečanina Rambalda Bono i zastupnik njegove udovice, Miorato je tražio da mu trojica braće Menčetića plate dug od 800 perpera, koji su još 1334. bili uzeli kod Rambalda Bona. Kako Menčetići nisu bili u stanju platiti, predata je Mioratu njihova kuća u Pustijerni, kao i pravo na novac koji su imali primiti od Nikole Buće, bivšeg protovestijara srpskog cara Stefana Dušana. Ovo je zatim, u travnju 1365, dovelo do zapljene jedne Bućine kuće »in sesterio sancti Nicolai,« kao i kuće pokojnog »Johannis de Čelippa« i još jedne, treće kuće, sve to u korist Mlečanina.¹²⁹ No još u listopadu 1364. Miorato je zatražio da Menčetići namire još jedan dug iz 1334. Taj je dug prvobitno iznosio 784 perpere, a kreditor je bio Mlečanin Marko Condolmario, ali u doba Mioratovog zahtjeva, 1364, bilo je ostalo da se plati još 577 perpera i taj iznos je Condolmario bio ustupio Rambaldu Bonu, pa je Miorato nastupao kao Bonov zastupnik.¹³⁰ U travnju 1365, na osnovu presude iz prethodne godine po kojoj su sva dobra Menčetića dodijeljena Nikoletu Mioratu na ime spomenutih 577 perpera, stavljena su na dražbu dva dijela »domus et casalis« Domanje i Marka Menčetića u Pustijerni i prodana istome Mioratu za 1000 perpera.¹³¹ Najposlije, u lipnju 1365, Miorato je preuzeo »unam vineam cum casali et terris« Domanje Menčetića u Rijeci Dubrovačkoj.¹³²

Poslije ovog vremena, broj Mlečana kao vlasnika nekretnina u Dubrovniku naglo je opao i oni — ili vijesti o njima — postali su prava rijetkost. Tako u siječnju 1383. nalazimo prodaju jedne kamene kuće iz zaostavštine udovice Mlečanina »Franciscus-a speciarius-a,« koga smo ranije spomenuli. Kupci su bili nasljednici Mlečanina »Raynaldusa de Stambertisa« za sumu od 150 perpera. Kuća se nalazila »in sexterio sancti Petri, super strata qua itur ad ecclesiam sancti Petri Maioris.« Prvo ju je bio na dražbi kupio zlatar Đorđe Pavlović, ali su mu je Rajnaldovi nasljednici »per parentelam subtraxerunt.«¹³³ Spor oko ove kuće vodio se nekoliko godina. U travnju 1388. dozvolilo je Malo vijeće Stambertovim nasljednicima da prodadu kuću¹³⁴, ali

¹²⁷ Kuća je bila stavljena na dražbu i, pošto nitko nije ponudio više, prodana je Petru Quirinu. Sporovi oko ove kuće vođeni su do studenog 1368. HAD, *Venditae cancellariae*, vol. 1, ff. 149v—150. *Reformationes*, vol. 17, f. 25v a tergo. Iste godine prodao je »ser Andreas Memo de Veneciis« svoju kamenu kuću u seksteriju svete Marije Matu Đurđeviću za 1550 perpera. *Vend. canc.*, vol. 1, f. 135.

¹²⁸ *Reform.*, vol. 22, f. 145, nezavršen dokument.

¹²⁹ *Div. not.*, vol. 8, ff. 100—100v.

¹³⁰ *Ibid.*, f. 101.

¹³¹ *Div. canc.*, vol. 19, f. 100v. U srpnju iste godine izbačen je iz te kuće Nikša, sin Marka Menčetića, koji je, usto, morao platiti najam Mioratu. *Ibid.*, vol. 20, f. 41v.

¹³² *Div. not.*, vol. 8, ff. 127—128v.

¹³³ *Vend. canc.*, vol. 4, f. 14v.

¹³⁴ *Odluke veća Dubrovačke Republike*, knj. II izd. M. Dinić, SANU, Beograd 1964, 458.

se time spor nije okončao. U kolovozu iste godine odlučili su knez i sud da Rajnaldovi nasljednici »tamquam propinqui quondam Tise Francisci speciarii et tamquam primi presentati« mogu oduzeti i posjedovati spomenutu kuću »jure propinquitatis,« tim prije što se Đorđe Pavlović, koji je u to vrijeme bio u Srbiji, nije odazvao pozivu da dođe na sud.¹³⁵ Izgleda da su poslije ovoga Stamberti-evi nasljednici ipak, najposlije, dobili kuću, jer im je u veljači 1389. sud dozvolio da mogu prodati »eorum domum quam subtraserunt ratione propinquitatis... in sexterio sancti Petri supra strata.«¹³⁶ Napomenimo da su Rajnaldovi nasljednici imali u Dubrovniku još jednu kuću, koju su 1388. godine prodali općini za 350 perpera.¹³⁷

Kao zadnji, kratkotrajni mletački posjednik nekretnina u Dubrovniku u XIV. stoljeću javlja se poznati »grčko-mletački« trgovac i poslovni čovjek, »ser Johannes Crimolissi de Corono.« U kolovozu 1390. njegov zastupnik u Dubrovniku, Mlečanin »Jacomellus Grimani« naredio je ženi Petra Hvaranina da kroz osam dana izađe iz kuće, jer je Jakomelo u ime Crimolissija, preuzeo tu kuću i želio je prodati radi isplate Petrovih dugova Crimolissiju, u visini od 71 dukata i 16 groša. To je ustvari, bio dio širih i kompliciranijih Crimolissijevih poslova u Dubrovniku.¹³⁸ Ova kuća, koja se nalazila »super platea Ragusii, versus portam Pillarum« doista je prodana u rujnu 1390. državnim blagajnicima Dubrovnika¹³⁹, pa je tako prestala biti vlasništvo Mlečana.

*

Potrebno je sada osvrnuti se i na drugi aspekt posjedovanja nekretnina, to jest na Dubrovčane kao vlasnike nekretnina u Veneciji. Prve podatke te vrste nalazimo u drugoj deceniji XIV. stoljeća. U travnju 1316. složio se Radovan Bundić (de Bonda) sa svim onim što je njegova supruga Lenula uradila u Veneciji »tam in vendendo, quam in donando domum lapideam que est Veneciis, in contrata sancti Yeremie,« a koja je pripadala Lenuli.¹⁴⁰ Nekoliko godina kasnije, poznati nam Junije Vukasović izjavio je da je primio od Pavla Bollanija, zastupnika »Lapi et Nerii, fratrum et filiorum quondam domini Jacobi del Judice, civium et mercatorum de Florentia,« iznos od 100 solada »venetorum grossorum... pro afflictu unius domus posite Venetiis,« koju je Junije bio iznajmio Albertu, Lapu i Neriju na dvije godine.¹⁴¹

Slijedeći spomen jednog Dubrovčanina kao vlasnika kuća u Veneciji potječe iz 1338. Vlastelin Marin Menčetić ostavio je svojom oporukom Dominikancima u Dubrovniku po 5 perpera godišnje od najma jedne njegove kuće u Veneciji. Ukoliko bi taj izvor prihoda presušio, Marin je odredio da se novac isplaćuje »da quello che possedera la casa mia maior.« Marinove se namjere, međutim, nisu ostvarile i Dominikanci 102 godine nisu primali do-dijeljeni im prihod. Tek čitavih 112 godina kasnije, u prosincu 1450, nalazimo

¹³⁵ *Vend. canc.*, ibid.

¹³⁶ *Odluke veća*, II, 539.

¹³⁷ *Ibid.*, 454. U ime općine kupovinu su obavila petorica vlastele. *Vend. canc.*, vol. 4, f. 81.

¹³⁸ *Div. canc.*, vol. 29, ff. 128, 130v. O Crimolissi-u v. B. Krekić, A Note on the Economic Activities of Some Greeks in the Latin Levant towards the End of the XIVth Century, u *Dubrovnik, Italy and the Balkans*, XV, 189—191.

¹³⁹ *Div. canc.*, vol. 28, f. 42.

¹⁴⁰ *Div. not.*, vol. 2, f. 75.

¹⁴¹ *Ibid.*, vol. 3, ff. 95—95v.

odluku da se, pošto »questa casa . . . non pago per anni CII, zoe perperi DX,« Dominikancima na ime legata, koji ovim prestaje, dodijeli jedna kuća u Dubrovniku, koju su od akumuliranog novca epitropi kupili od Petka San-kovića.¹⁴²

Maloprije spomenuti Junije Vukasović bio je svojom oporukom od 24. studenog 1340. ostavio Pavlu Quirinu polovicu jedne kuće i zemljišta u Dubrovniku »ante sanctam Mariam.« Zemljište je bilo prodano za 520 perpera, od čega je Quirino imao dobiti polovicu, a za polovicu kuće koja mu je ostavljena, Quirino je imao dati 35 perpera i osloboditi Vukasovića jedne mletačke osude na 82.5 perpere. Vukasović je, međutim, posjedovao kuću u Veneciji i u doba pisanja oporuke očito nije znao da li ju je Quirino uzeo, pa je u tom dokumentu zabilježio, ako je Quirino uzeo kuću u Veneciji, da se od duga koji su Junije i njegova žena Lenja imali kod Mlečanina, odbije 20.5 perpera.¹⁴³

Nekoliko oporuka iz vremena crne kuge, 1348—49. spominje kuće u Veneciji. Tako vlastelin Nikola Lukarević (de Luccari) određuje da se od najma »della casa de Uenesia, la qual ago coli fioli de Climento« (tj. Klementa Gučetića) isplaćuje Dominikancima 30 perpera godišnje.¹⁴⁴ Nikola Vlčević (de Volčio), također vlastelin, naređuje da se proda njegova trećina »dela casa nostra de Venecia« i da se od toga — uz dodatak 100 perpera koje trebaju platiti suvlasnici druge trećine kuće, nasljednici pokojnog Andrije Vlčevića — isplati miraz Nikolinoj sestri Anici u visini od 800 perpera, kako joj je bilo obećano.¹⁴⁵ Najposlije, još uvijek iz vremena crne kuge, posebno je zanimljiva oporuka Luka Bunića, koji je dugo živio i poslovao u Veneciji, gdje je prije njega živio i radio i njegov otac Marin. Luko je naredio da se od dijela očeve imovine koji njemu pripadne odvoji 3000 perpera koje će se potrošiti u Veneciji. Od toga, 500 perpera trebalo je dati »in aydo de lavorer de Santo Antonio, che se lavorava in Venesia alla chiesa.« Četverostruko veću sumu, tj. 2000 perpera, namijenio je gradnji »1° hospital che abia nome Santo Blasio in la terra de Venesia . . . per poveri necessitosi in 1° bon logo.« Pored toga, ostavio je 500 perpera da se podijeli siromasima u Veneciji, uz napomenu: »Et tutti questi yperperi M/III sia dati in Venesia como eo scrivo, per l anima de quil che li a guadangnato.«¹⁴⁶ Bunić je bezdvojbeno, bio veoma imućan čovjek a imao je i ambiciozne planove za pomoć mletačkim siromasima, pri čemu sigurno nije slučajno svoj najveći poduhvat, izgradnju doma za siromahe, želio nazvati imenom svetoga Vlaha, zaštitnika Dubrovnika.

Godine 1354. spominje se kamena kuća »in contrata Canaregli,« koju je nekada posjedovala Dešica Vukasović, a koju sada Lenja, žena Frana Budačića, prodaje svome mužu za 100 perpera.¹⁴⁷ Frano Budačić je ovu kuću doživotno zadržao, pa je u kolovozu 1373. njegova udovica Lenja imenovala Alojza/Ludovika Cornara i njegovu ženu Margaritu, ćerku velike dubrovačke poslovne žene Filipe Menčetić, svojim zastupnicima u Veneciji, posebno da sakupljaju Lenjine prihode u tom gradu »et ad affictandum quandam eius

¹⁴² *Testam. Blagog djela*, vol. 3, f. 452.

¹⁴³ HAD, *Testamenta notariae*, vol. 3, ff. 66—67v.

¹⁴⁴ *Testam. Blagog djela*, vol. 3, f. 293.

¹⁴⁵ *Ibid.*, f. 186v. Ovu kuću Vlčevića u Veneciji spominje u svojoj oporuci, također iz vremena Crne Kuge, i Kate, žena pokojnog Andrije Vlčevića. *Ibid.*, ff. 115v—116.

¹⁴⁶ *Ibid.*, ff. 198v—200.

¹⁴⁷ *Vend. canc.*, vol. 1, f. 101v.

domum lapideam positam in Veneciis, in contrata de Chanareglo cuicumque persone et pro quanto precio dictis nostris procuratoribus... videbitur».¹⁴⁸ Kasnije, u prosincu 1377. Lenja je postavila Miha Budačića svojim predstavnikom u Veneciji »ad petendum omnes suos affictus domus dicti Frane viri sui posite... in Chanaueclo!«.¹⁴⁹ Kuća je bila u Lenjinom vlasništvu još 1393, kada je u istu svrhu imenovala na dvije godine svojim zastupnikom u Veneciji Martola Crijevića,¹⁵⁰ a vrlo je vjerojatno da je Lenja imala ovu kuću i u srpnju 1396, kada je odredila svoga sina Klementa da se brine za sve njene posjede »in Venetiis et ducatu Venetiarum« i da sakuplja sve prihode »dictarum domorum et possessionum«.¹⁵¹ Najposlije, lako je moguće da je ova kuća bila još uvijek u Lenjinom vlasništvu i 1398, kada su ona i njen sin imenovali Mata Gradića (de Gradi) da se brine za »domos et possessiones« pokojnog Frana Budačića u Veneciji.¹⁵²

Dok se u navedenim slučajevima radilo o kućama u Veneciji, koje su bile vlasništvo dubrovačke vlastele, 1358. godine nalazimo jednog bogatog pučanina, Petra »de Draseno« koji u svojoj oporuci spominje svoje kuće u Veneciji i u Dubrovniku, u kojima ima »massaritam« u vrijednosti od oko 300 zlatnih dukata.¹⁵³ Ovaj je pučanin, ipak, bio iznimka od pravila. U posljednje tri decenije XIV. stoljeća nekoliko pojedinaca iz tri velike vlasteoske familije, Menčetića, Gučetića i Bunića igralo je najvidniju ulogu u posjedovanju kuća i drugih nekretnina u Veneciji.

Na prvom mjestu među ovima treba spomenuti znamenitu Filipu Menčetić, udovicu Martinuša Menčetića, koja se svojom trgovinskom djelatnošću, poslije smrti svoga muža (1347), tokom više od trideset pet godina (umrla je 1383), uvrstila među vodeće ličnosti dubrovačkog privrednog života u drugoj polovici XIV. stoljeća.¹⁵⁴ Vlasnica brojnih kuća i terena u Dubrovniku i u raznim dijelovima dubrovačke države i nasljednica posjeda svog oca, »Thome de Paulo de Toma« u Kotoru, Filipa je bila također vlasnica više kuća u Veneciji, sa kojom je i inače održavala veoma žive veze. Njena ćerka Margareta bila je, kako smo vidjeli, udata za mletačkog plemića Alojzija/Ludovika Cornara. Početkom srpnja 1370. pozajmila je Filipa od svoje ćerke zamršnu sumu od 1500 zlatnih dukata, koje je Margareta bila primila povrh miraza isplaćenog njenom mužu. Filipa je tom prilikom založila svojoj ćerki »medietatem domorum positarum in Veneciis,« s tim da, ako ne vrati ćerki dug kroz dvije godine, ta polovica kuća pređe u Margaretino vlasništvo, ali da

¹⁴⁸ *Div. not.*, vol. 9, f. 82v.

¹⁴⁹ *Ibid.*, f. 191.

¹⁵⁰ *Div. canc.*, vol. 31, f. 72v.

¹⁵¹ *Ibid.*, vol. 33, f. 50.

¹⁵² *Ibid.*, f. 112v.

¹⁵³ Draseno je, među ostalim, posjedovao dvije kamene i jednu drvenu kuću u Dubrovniku, i to na Placi, zatim jedan vinograd u Gružu, drugi u Župi i treći na Šipanu. Imao je velik broj dužnika među kojima i jednog iz Brskova, u Srbiji, a sam je dugovao pojedincima u Veneciji, ali je i tu imao dužnika »secundum quod continetur in meis quaternis.« Ostavio je znatne sume dubrovačkim crkvama i samostanima »pro elemosina,« a također i 200 dukata »pro male ablato.« Odredio je da se pomogne dvadeset »pauperes de Rascia« i da se dade po 50 perpera za izdržavanje pet siromašnih djevojaka. Nije zaboravio ni svog maloljetnog nezakonitog sina koji je živio u Veneciji, kome je ostavio 50 perpera kada odraste. *Testam. not.* vol. 4, f. 41.

¹⁵⁴ O Filipi Menčetić v. Mahnken, n. dj., I, 333—335. Dinić-Knežević, *Položaj žena*, 53—59.

prihod od nje doživotno pripada Filipi, a poslije njene smrti Margareti i njenoj djeci. U listopadu 1371. Filipa je svojoj ćerki poklonila ovu polovicu kuća u Veneciji, najvjerojatnije zato što joj nije platila dug, ali je prihod od te polovice kuća i dalje ostao Filipi.¹⁵⁵ Utoliko je već u veljači 1371. Filipa imenovala svojim zastupnikom u Veneciji svog zeta, Alojzija/Ludovika Cornara. On je posebno ovlašten »ad locandum et dislocandum domos meas quas habeo in Veneciis et ipsarum afflictum accipiendum«.¹⁵⁶ Kako smo vidjeli, Cornaro i Margareta zastupali su, u kolovozu 1373. i Lenju, udovicu Frana Budačića, pa su imali voditi brigu i za njenu kamenu kuću »in contrata de Chauareglo(!)«.¹⁵⁷ Međutim, negdje između svibnja 1374. i rujna 1375. umro je Alojzije/Ludovik Cornaro, pa je koncem rujna 1375. Filipa imenovala svoju ćerku Margaretu svojom zastupnicom u Veneciji, da prima sve najmove i prihode koji pripadaju Filipi »in civitate Venetiarum, pro medietate domorum« koje je ona, kako smo vidjeli, bila založila ćerki, ali od kojih je prihod doživotno zadržala sebi. Margareta je, također, imala ovlaštenje »ad locandum . . . suas (sc. Filipe) domos quas habet in . . . civitate Venetiarum«.¹⁵⁸ Prokura za Margaretu obnovljena je u svibnju 1377, posebno »ad presentandum se in domibus suis (sc. Filipe) positis in civitate Venetiarum, illasque defendendum«, ali se ne vidi od koga i zašto.¹⁵⁹ Očito je, dakle, da je Filipa još uvijek posjedovala, u 1377. više kuća u Veneciji. Ipak, u svojoj oporuci od 17. siječnja 1383 (registriranoj 8. rujna iste godine), ona spominje samo »la chasa de Vinesia de Cha Mudaço«, koju ostavlja ćerki Margareti.¹⁶⁰ Margareta je bila živa u Veneciji barem do listopada 1394, kada su Marin Bunić i njegova supruga Filipa (unuka Filipe Menčetić, ćerke njenog pokojnog sina Tome, dakle Margaretina nećakinja) imenovali Margaretu i »ser Marinum q. Michaelis de Ragusio«, trgovca u Mlecima, svojim zastupnicima, a naročito da za njih kupuju u tom gradu »possessiones et bona stabilia« i druge stvari.¹⁶¹

Pored Filipe Menčetić i članova njene obitelji, drugi značajni Dubrovčani, vlasnici nekretnina u Veneciji, bili su članovi velike vlasteoske familije Gučetić. Najprije se, u studenom 1369, javlja Vito Klementov Gučetić, koji je, uz suglasnost svog sina Klementa, prodao svom bratu Klementu za golemi iznos od 1100 dukata svoj dio »de domibus positis in civitate Venetiarum, in contrata sancti Bartholomei.« Ove kuće Vito je posjedovao zajedno sa svojom braćom Marinom i Klementom i sa nasljednicima pokojnog Nikole Lukarevića, koji je — kako smo vidjeli — umro za vrijeme kuge 1348—49.¹⁶² Kada je Klement Klementov Gučetić umro, u siječnju 1375, on je u svojoj oporuci spomenuo ove kuće u Veneciji, koje je držao skupa sa nasljednicima svog brata Marina (koji su mu ostali dužni najam za četiri godine) i sa Stjepom Lukarevićem.¹⁶³ Lukarević je, pak, nešto ranije, u studenom 1374, bio imenovao svog brata Miha zastupnikom u Veneciji, posebno radi ubiranja najmova i iznajmljivanja te kuće.¹⁶⁴ Dvije godine docnije, braća Stijepo i

¹⁵⁵ *Div. not.*, vol. 9, f. 43v. Dinić-Knežević, n. dj., 57.

¹⁵⁶ *Div. not.*, vol. 9, f. 29. Slična punomoć i u svibnju 1374: *ibid.*, f. 110v.

¹⁵⁷ *Ibid.*, f. 82v.

¹⁵⁸ *Ibid.*, f. 143v. Dinić-Knežević, n. dj., 57, nap. 331.

¹⁵⁹ *Div. not.*, 9, f. 179.

¹⁶⁰ *Testam. not.*, vol. 7, ff. 56—58.

¹⁶¹ *Div. canc.*, vol. 31, ff. 125v—126.

¹⁶² *Vend. canc.*, vol. 2, f. 22v. O Vitu Gučetiću v. Mahnken, n. dj., I, 247—249.

¹⁶³ *Test. not.*, vol. 6, ff. 123v—124.

¹⁶⁴ *Div. not.*, vol. 9, f. 125.

Miho Lukarević imenovali su Marina Gundulića da ih zastupa u Veneciji, naročito da iznajmljuje i skuplja prihode »de domibus positis in Veneciis, in contrata sancti Bartholomei«. ¹⁶⁵

Istovremeno sa Klementom Gučetićem, posjedovao je kuće u Veneciji i njegov nećak Klement, sin znamenitog Marina Gučetića. ¹⁶⁶ Klement Marinov je bio veliki poslovni čovjek i poput oca istaknuti diplomata. ¹⁶⁷ U prosincu 1373. on i njegova majka postavili su za svoje predstavnike u Veneciji »ser Paulum Quirino... de contrata sancti Thome, et Simonulum Aliprandi, de contrata sancte Margerite,« na taj način da iznajmljuju i skupljaju najmove od njihovih kuća u Veneciji »positarum in contrata sancti Maffei Johannis de Riualto, et sancti Bartholomei«. ¹⁶⁸ Kada se, 1376, Nikoleta, udovica Klementa Klementovog ¹⁶⁹ preudala za Nika Gundulića, trebalo je podijeliti Klementovu imovinu između nje i njenog sina Maroja-Gocka Gučetića, pa je imenovana posebna komisija da taj posao obavi i da Nikoleti osigura miraz. Tom prigodom je odlučeno da su svi dijelovi kuća, koje je Maroje imao u Veneciji, kako oni koji su bili njegovo osobno vlasništvo, tako i oni koje je njegov pokojni otac, Klement, bio kupio — kako smo vidjeli — od svog brata Vita još 1369, prodadu Klementu Marinovom za imponantnu sumu od 1300 dukata, koje je on imao isplatiti kroz trideset mjeseci. ¹⁷⁰ Tako je Kle-

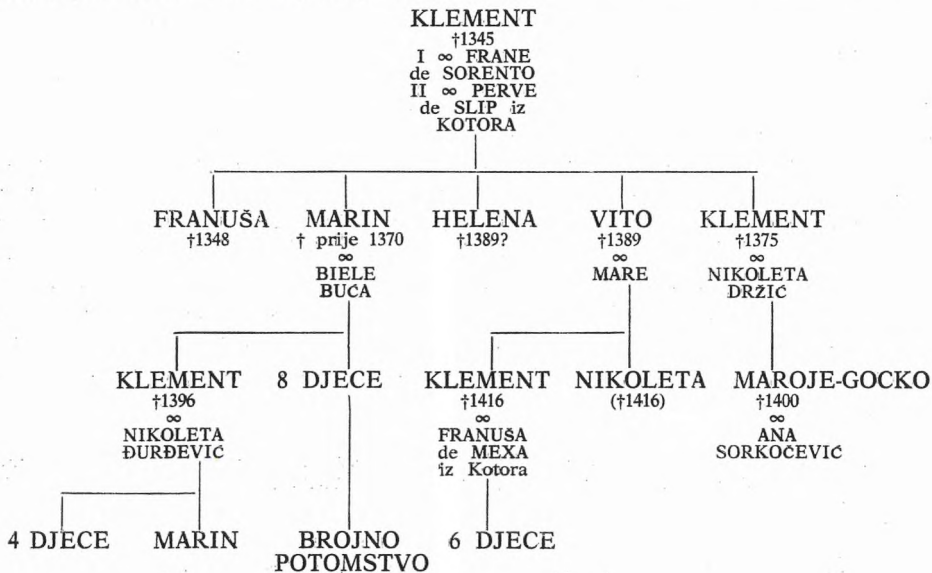
¹⁶⁵ *Ibid.*, f. 156v.

¹⁶⁶ O Marinu Gučetiću v. M. Medini, *Dubrovnik Gučetića*, SAN, Beograd 1953, 47—51. Mahnken, n. dj., I, 242—247.

¹⁶⁷ O Klementu Marinovom Gučetiću v. Mahnken, n. dj., I, 249—252.

¹⁶⁸ *Div. not.*, vol. 9, f. 99.

¹⁶⁹ Da bi stvari bile »jasnije,« dodajmo da su oba Klementa bila oženjena ženama, koje su se zvale Nikoleta: Klement Klementov Nikoletom Marina Držića, a Klement Marinov Nikoletom Đura Đurđevića. Mahnken, n. dj., II, tab. XXXIV/3, 6. Radi lakšeg praćenja našeg izlaganja, dat ćemo ovdje isječak iz genealogije Gučetića koji se tiče osoba o kojima govorimo:



¹⁷⁰ *Div. not.*, vol. 9, f. 165v. Klement je isplatio 400 dukata u travnju 1377, a drugih 500 dukata u srpnju 1379. *Ibid.*

ment Marinov, očito, znatno proširio broj kuća koje je, sam ili sa majkom, posjedovao u Veneciji.

Godine 1376. Miho Lukarević je ovlastio svog brata Stijepa da obavi podjelu kuća i imovine »in contrata sancti Batholomei« u Veneciji sa nasljednicima pokojnog Marina Gučetića, što znači da je Klement Marinov imao udjela i u kući »in contrata sancti Bartholomei« od koje je Klement Klementov također posjedovao dio.¹⁷¹ Izgleda, međutim, da Stijepo Lukarević nije obavio povjereni mu posao, što proizlazi iz jednog dokumenta iz travnja 1377, kada se Klement Marinov Gučetić obavezao Mihi Lukareviću poći u Veneciju prvim brodom koji iz Dubrovnika bude tamo išao, i obaviti »parçognam seu divisionem cum Stephano de Luchari de domibus quas habent ibi in Veneciis indivisas«.¹⁷² No, podjela ni ovoga puta nije bila obavljena. U lipnju 1378. braća Lukarević imenuju Vuka Bobaljevića (de Babalio) kao svog zastupnika koji će u Veneciji iznajmljivati i prikupljati najmove »pro domibus suis quas habent... in contrata sancti Bartholomei«.¹⁷³ Klement Gučetić je ipak ostao u tijesnim poslovnim vezama sa Lukarevićima povodom kuće u Veneciji. U veljači 1383. nalazimo ga gdje duguje Stijepu Lukareviću 80 dukata, koje je primio »de parte afflictuum domorum quas ipse Stephanus habet cum ipso Clemente in Veneciis«.¹⁷⁴

Klement Marinov je bio tutor već spomenutog Maroja-Gocka Klementovog Gučetića, pa mu je, kao takvom, Malo vijeće u svibnju 1381. dozvolilo da »pro exigendo et recuperando domum ipsius ser Maroe (sc. Gocka) positam in Venetiis, que vendita fuerat,« može založiti dobra koja je Maroje naslijedio od roditelja, do visine od 360 zlatnih dukata.¹⁷⁵ Devedesetih godina XIV. stoljeća, Klement Marinov, očito već u godinama, počeo je prepuštati svoje poslove u Mlecima mlađim ljudima. Tako je, u listopadu 1394, imenovao svojim zastupnikom »nobilem juvenem« Ivana Jakovljevog Gundulića, da upravlja sa svim »possessiones et domos et bona stabilia que ipse ser Clementis habet in civitate et ducatu Veneciarum.« Gundulić je, također, trebao upravljati i Klementovima kapitalima u Veneciji i u područjima pod mletačkom vlašću.¹⁷⁶ Koncem 1394. sporazumjeli su se Klement i Maroje-Gocko Gučetić sa Stijepom i Mihom Lukarevićima da kuću »in contrata sancti Bartholomei« podijele mletački suci ili drugi mjerodavni funkcioneri. Kako se iz ovog dokumenta vidi, ovu su kuću još 1350. bili kupili Niko Lukarević (otac Stijepa i Miha) i Vito Gučetić u svoje ime i u ime svog brata Marina (Klementovog oca). Niku Lukareviću je pripadala trećina kuće, a dvije trećine pripadale su Vitu i Marinu Gučetićima. Sada, 1394, Klement Marinov Gučetić je bio vlasnik 5.1/3 karata kuće, a Maroje-Gocko je posjedovao po pravu očevog nasljedstva također 5.1/3 karata, a usto još 5.1/3 karata koje je njegov otac, Klement Klementov, bio kupio od svog brata Vita 1369, kako smo ranije vidjeli. Što se, pak, tiče Lukarevića, oni su, kao nasljednici svog oca

¹⁷¹ *Ibid.*, f. 172v.

¹⁷² *Debita not.*, vol. 8, f. 27. Ako ne bi pošao sam u Veneciju, Klement se obavezao poslati zastupnika da obavi ovaj posao, u protivnom platit će 100 dukata kazne. *Ibid.*

¹⁷³ *Div. not.*, vol. 9, f. 201.

¹⁷⁴ *Div. canc.*, vol. 25, f. 187.

¹⁷⁵ *Odluke veća Dubrovačke Republike*, knj. I, izd. M. Dinić, SAN, Beograd 1951, 133—134.

¹⁷⁶ *Div. canc.*, vol. 31, ff. 121v—122.

Nika, posjedovali 8 karata rečene kuće. Podjela je imala biti obavljena tako, da Lukarevići dobiju 8 karata »incipiendo a parte rivi, ubi est pons, qui dicitur 'de la faua' ex parte levantis,« a ostalih 16 karata da dobiju Gučetići »successive . . . ex parte ecclesie sancti Bartholomei«. ¹⁷⁷

Odmah zatim, istog dana, imenovao je Klement Marinov Gučetić svojim zastupnicima u Veneciji Maroja-Gocka Gučetića i već spomenutog mladog Ivana Gundulića »dictum Ziucho,« posebno da iznajmljuju »possessiones seu domum . . . Venetiis existentem in contrata sancti Bartolomei« i da skupljaju najmove, a također da obave podjelu sa Stijepom Lukarevićem te iste kuće. Pored toga, sam Gundulić je imenovan Klementovim predstavnikom za podjelu, između Klementa i Maroja-Gocka, onih dviju trećina kuće, koje pripadaju Gučetićima. ¹⁷⁸ Kasnije, u siječnju 1396. imenovao je Klement Marinov dubrovačkog trgovca u Veneciji Damjana Marinova »de Radeno« da prima prihode od Klementovih kuća i imanja u Veneciji i njenoj oblasti. ¹⁷⁹ No već u ožujku iste godine Klement se predomislio i ponovo postavio za svog zastupnika Ivana Gundulića, posebno da raspolaže njegovom imovinom i kućama »in civitate et ducatu Venetiarum«. ¹⁸⁰ Klement Marinov Gučetić umro je koncem 1396. i — što je iznenađujuće — u svojoj oporuci nije uopće spomenuo Veneciju niti svoje posjede u njoj ¹⁸¹, iako je jasno da ih je i tada imao. To sasvim bezdvojbeno potvrđuje činjenica, da su već 12. siječnja 1397. Klementova udovica i njegovi epitropi imenovali vlastelina Miha Bunića, trgovca u Veneciji, i Benedikta Gundulića da u tom gradu primaju prihode od kuća i imanja pokojnog Klementa. Tri dana kasnije postavio je Klementov sin Marin dvojicu vlastele, Mata Gradića i spomenutog Benedikta Gundulića, da za njega prikupljaju u Veneciji »affictus domorum seu domus dicti ser Marini«. ¹⁸² Slijedeće godine, u lipnju 1398, sam je Marin išao u Veneciju kao zastupnik svoje majke i očevih epitropa da »in civitate et ducatu Venetiarum« pronađe i prikupi novac i robu datu na kredit, a također da skupi i prihode od kuća i imanja svog pokojnog oca Klementa u Veneciji. ¹⁸³ Klementova udovica je još u travnju 1399. imenovala Jakova i Marina Gundulića svojim predstavnicima da u Veneciji raspolažu njenom imovinom i da srede ostavštinu ¹⁸⁴, što svakako pokazuje da je znatna Klementova imovina u Veneciji još uvijek bila u rukama njegove obitelji.

Zadnji Gučetić koji se u XIV. stoljeću javlja kao posjednik nekretnina u Veneciji bio je već spomenuti Maroje-Gocko, sin Klementa Klementovog Gučetića. On je u travnju 1399. imenovao Ivana Gundulića za svog zastupnika u Veneciji da upravlja »domum aut partem domus . . . posite in Venetiis in contrata sancti Bartholomei,« koju je Maroje posjedovao skupa sa Lukarevićima i drugim Gučetićima, kao što smo ranije vidjeli. ¹⁸⁵ Kada je Maroje-Gocko slijedeće godine umro, ostavio je svojom oporukom »le chase de Veniexia

¹⁷⁷ *Ibid.*, ff. 136—136v.

¹⁷⁸ *Ibid.*, ff. 136v—137. Sa svoje strane, Lukarevići su imenovali u siječnju 1395. Marina Kabužića svojim zastupnikom u istoj stvari. *Ibid.*, f. 140.

¹⁷⁹ *Ibid.*, f. 184v.

¹⁸⁰ *Ibid.*, ff. 188—188v. Istoga dana i Maroje-Gocko je imenovao Gundulića svojim zastupnikom. *Ibid.*, f. 188v.

¹⁸¹ *Testam. not.*, vol. 8, f. 93v.

¹⁸² *Div. canc.*, vol. 33, ff. 11, 74v—75.

¹⁸³ *Ibid.*, ff. 113—113v.

¹⁸⁴ *Ibid.*, ff. 143v—144.

¹⁸⁵ *Ibid.*, ff. 143—143v.

ala abacia de la Croma,« s tim da polovica pripadne »alo hospedale de la ditta abadia,« a ostalo kako odrede državni blagajnici, »over per conçar le glixie o per altri lavorieri.« No, prije bilo čega drugog, Maroje-Gocko izjavljuje: »Volo per anni VI che se scoda e façasse pengere la cliexia de Sancta Maria et quella de Sancto Benedicto in la ditta isolla de la Croma.« Povrh toga, trebalo je pitati mišljenje i »conseyo de savi in corte de lo papa et in Padova« da li je bilo zakonito i opravdano to, što je Maroje-Gocko bio dobio od općine »de lo soldo« oko 1500 perpera, pa ako treba to vratiti, neka se uzme »de li affiti de la chase de Veniexia«. ¹⁸⁶

Najposlije, treća značajna dubrovačka vlasteoska obitelj čiji se članovi javljaju kao kućevlasnici u Veneciji u zadnoj četvrtini XIV. stoljeća bila je obitelj Bunić. U lipnju 1376. imenovao je Luko Bunić svog brata Marina svojim zastupnikom u Veneciji.¹⁸⁷ Pritom nije bez interesa spomenuti da je Marin — kako smo vidjeli — bio oženjen Filipom, unukom Filipe Menčetić, a da je Luko, koji se tri puta ženio, u trećem braku bio oženjen Anom Nika Lukarevića.¹⁸⁸ Obojica, Luko i Marin Bunić, bili su veliki trgovci koji su poslovali u balkanskoj unutrašnjosti, na Levantu i u Italiji, posebno u Veneciji. Sredinom sedamdesetih godina XIV. stoljeća Marin Bunić je dulje vremena boravio u Veneciji, pa ga epitropi vlastelina Pava de Baraba, imenujući ga zastupnikom u tom gradu, u listopadu 1376. izričito označuju kao »mercatorum in civitate Venetiarum commorantem«. ¹⁸⁹ Lukova žena Ana kupila je u Dubrovniku u ožujku 1384. godine od epitropa svog pokojnog strica Moreta Lukarevića polovicu jedne kamene kuće »positam in civitate Venetiarum, in contrata Sancti Maphey de Riualto.« Drugu polovicu iste kuće držao je Anin otac, Niko Lukarević, brat pokojnog Moreta. Ana je istovremeno kupila i polovicu dva dućana u Dubrovniku, »in fondicis ... iuxta plateam« po cijeni od 1300 perpera.¹⁹⁰ Sam Luko Bunić imao je bar još jednu kuću u Veneciji. U srpnju 1392. Nikola Loredano, kao izabrani arbitar između Luka i »ser Zechino Sauello ... de confinio Sancti Mafei de Riualto«, presudio je spor između ove dvojice u pitanju najma jedne Lukove kuće, u kojoj je Zechino živio od 1377. do kolovoza 1388, a također i oko radova koje je Zechino bio izveo na istoj kući. Loredano je odlučio da Zechino duguje Buniću »de libris CLXXXVIII et soldis tribus parvorum,« što računajući »ad libras quatuor pro ducato« čini oko 47½ dukata. Od toga je trebalo odbiti 16 dukata koje je Zechino ranije bio platio Simonu Aliprandiju, tako da je trebao još platiti Luku Buniću 31 dukat, s tim da radovi obavljani na kući ostaju »libere de domu«. ¹⁹¹ Navedimo još i ne beznačajnu činjenicu, da se u mletačkom dokumentu o ovoj stvari Luko Bunić naziva »habitator Veneciarum«. ¹⁹²

¹⁸⁶ *Testam. not.*, vol. 8, ff. 148v—150. Mahnken, n. dj., I, 242, 244.

¹⁸⁷ *Div. not.*, vol. 9, f. 156v.

¹⁸⁸ Mahnken, n. dj., I, 152; II, tab. XI/3, 4.; XLI. Anin otac, Niko Lukarević i Nikola, otac Miha i Stijepa Lukarevića, bili su prvi rođaci, što potvrđuje blisku povezanost vlastele koja je poslovala sa Venecijom, a i inače.

¹⁸⁹ *Div. not.*, vol. 9, f. 164.

¹⁹⁰ *Vend. canc.*, vol. 4, f. IIIv.

¹⁹¹ Archivio di Stato, Venezia (ASV), *Cancellaria inferiore, Notaria, Marco Raffanelli*, b. 169.

¹⁹² U ovo isto doba, devedesetih godina XIV. stoljeća, i dubrovački vlastelin Marin Kabužić naziva se »habitator Veneciarum,« pa čak i »cives et habitator Veneciarum.« *Ibid.*, b. 169, prosinac 1394, siječanj 1395.

U travnju 1396. nalazio se Luko Bunić u Dubrovniku, gdje je imenovao jednog Mlečanina i Miha Bunića svojim predstavnicima u Veneciji, posebno da prikupljaju najmove »domorum omnium dicti ser Luce« u tom gradu.¹⁹³ U srpnju iste godine Luko je u Dubrovniku ponovo imenovao zastupnike u iste svrhe, ali i »cum prerogativis et gratiis concessis hiis qui emerunt domos in Venetiis«.¹⁹⁴ Što ovo točno znači i treba li ovu izjavu povezivati sa statusom Luka Bunića kao »habitatora« Venecije, iz dokumenta se ne može vidjeti. Drugi Bunić koji je u ovo vrijeme također bio vrlo aktivan u Veneciji bio je maločas spomenuti Miho Junijev. Miha je u srpnju 1396. imenovao svojim zastupnikom u Veneciji ugledni dubrovački vlastelin Pasko Restić, a u studenom iste godine sličnu funkciju povjerila mu je i opatica samostana svete Klare.¹⁹⁵ Miho Bunić je, kao i Luko, bio »habitator Veneciarum«¹⁹⁶, a, kako smo već spomenuli, zastupao je zajedno sa Benediktom Gundulićem udovicu Klementa Marinova Gučetića u Veneciji 1397, naročito, opet, u poslovima prikupljanja prihoda od kuća i imanja.¹⁹⁷

Dodajmo još da je kuće u Veneciji »in contrata sancti Luche« posjedovao i »Johannes (Zaninus) Petri Salimbene, speciarius,« Mlečanin koji je veoma dugo (1372—1414) živio i radio u Dubrovniku i bio njegov »habitator«.¹⁹⁸

*

U fenomenu vlasništva nekretnina u Veneciji od strane Dubrovčana i u Dubrovniku od strane Mlečana, pojavljuje se nekoliko zanimljivih pojedinosti.

Prvo, brojniji su bili slučajevi, kada su Mlečani posjedovali kuće, vinograde i zemljišta u Dubrovniku i na dubrovačkoj teritoriji, nego obrnuto kada su Dubrovčani posjedovali nekretnine u Veneciji i na njenom području. Ovo je, čini nam se, posve razumljivo: prije svega, više je Mlečana dolazilo u Dubrovnik i boravilo tamo, nego što je Dubrovčana posjećivalo Veneciju i živjelo u tom gradu. Zatim, Mlečani su, kao društvena grupa, nesumnjivo bili ekonomski jači u Dubrovniku, nego što su Dubrovčani bili u Mlecima. Ovo se odražava i na način sticanja nekretnina: jedan od glavnih putova kojim su Mlečani dolazili do imanja i kuća u Dubrovniku i na njegovoj teritoriji bile su novčane pozajmice Dubrovčanima, koje oni onda nisu mogli isplatiti, pa su Mlečani ulazili u posjed založenih kuća, vinograda, zemlje itd. Ničeg sličnog nema u odnosima između Dubrovčana i Mlečana u Veneciji. Dubrovčani u

¹⁹³ *Div. canc.*, vol. 33, ff. 3—3v.

¹⁹⁴ *Ibid.*, f. 7v.

¹⁹⁵ *Ibid.*, f. 7v, 67v. U siječnju 1397. postavio ga je za svog zastupnika u Veneciji i Alojzije Gučetić. *Ibid.*, f. 74. O Mihu Buniću v. Mahnken, n. dj., I, 151.

¹⁹⁶ Podaci o njegovoj djelatnosti u Veneciji nalaze se i u ASV, *M. Raffanelli*, b. 169, rujna 1395.

¹⁹⁷ *Div. canc.*, vol. 33, ff. 74v—75.

¹⁹⁸ U siječnju 1373. Zaninus je imenovao svojim zastupnikom u Veneciji »ser Nicoletum Dolce, speciarium de Veneciis,« posebno da iznajmljuje Zaninove kuće »in contrata Sancti Luche.« *Div. not.*, vol. 9, f. 66. U kolovozu 1376. Salimbene je u istu svrhu u Veneciji postavio »Marinum de Radeno, civem Ragusii.« *Ibid.*, f. 159. Godinu dana docnije, Zanino je za svog predstavnika u Veneciji imenovao Marinovog sina Damjana, koji je — pored iznajmljivanja kuća — imao još i zadaću »expellendi inde ibi habitantes.« *Ibid.*, f. 199v. O Zaninu Salimbene v. Jeremić-Tadić, *Prilozi*, II, 149—151. Čuk, n. dj., 149—150.

tom gradu nisu ekonomski dovoljno jaki da bi igrali sličnu ulogu značajnih zajmoprimaca (što ne znači da i takvih slučajeva nije bilo, ali su bezdvojbena bili rijetki i nisu doveli do prelaska nekretnina u ruke dubrovačkih kreditora). Stoga se kao način stjecanja kuća u Veneciji od strane Dubrovčana nalazi na kupovine, nasljeđivanje, podjele, itd., ali ne na sudske presude, kao što je bio najčešći slučaj sa stjecanjem nekretnina u Dubrovniku od strane Mlečana.

Drugo: opći je utisak iz raspoložive građe, da glavni cilj Mlečana u Dubrovniku nije bio da kuće i drugu imovinu drže dulje vremena u svom posjedu i ubiru prihod od njih, nego da ih što prije prodaju kako bi namirili svoja potraživanja. Ovo je sasvim u skladu s navedenom činjenicom, da su Mlečani do tih nekretnina dolazili prvenstveno putem sudskih zapljena radi neplaćenih dugova, pa je razumljivo da su ih koristili u onu svrhu radi koje su ih i plijenili — za namirenje dugova dubrovačkih dužnika. Sasvim je drukčija situacija sa nekretninama, prije svega kućama, koje Dubrovčani posjeduju u Veneciji. Te kuće i druga imovina, po svemu sudeći, ostaju vrlo dugo u rukama istih dubrovačkih vlasnika, nasljeđuju se itd., i služe kao očito značajan izvor prihoda. Dovoljno je samo pogledati kolika se pažnja kod imenovanja zastupnika u Veneciji, a i inače u dokumentima, poklanja sakupljanju najmova, iznajmljivanju kuća i svemu onome što donosi prihod od njih.

Treća pojava koja pada u oči je, da su i sa dubrovačke, i sa mletačke strane, u operacijama sa nekretninama pretežno angažirana vlastela. Nema sumnje da, kako sa mletačke, tako i sa dubrovačke strane, daleko preovlađuju pripadnici nekoliko uglednih plemićkih obitelji, a uz njih i nekoliko bogatih Mlečana-pojedinaca. Među Mlečanima u Dubrovniku tako nalazimo članove porodice Quirino kroz čitavu prvu polovicu XIV. stoljeća, zatim pripadnike obitelji Bollano, Trivisano, Giustiniano itd. U Dubrovniku oni posluju pretežno sa lokalnom vlastelom (Restići, Vukasovići, Menčetići, Đurđevići, Sorkočevići i drugi). S druge strane, kada je riječ o Dubrovčanima kao vlasnicima nekretnina u Veneciji, primjećuje se i tu dominantna uloga vlasteoskih porodica i velika uzajamna rodbinska povezanost i isprepletenost interesa među ovim obiteljima (Budačići, Menčetići, a posebno Gučetići, Lukarevići, Bunići itd.). U stvari, bilo da je riječ o obiteljima sa kojima Mlečani posluju u Dubrovniku ili o onima koje posjeduju nekretnine u Veneciji, vidi se da se uvijek radi o onim dubrovačkim vlasteoskim porodicama za koje smo na drugom mjestu utvrdili da spadaju među deset vodećih obitelji u XIV. stoljeću, pa čak, štoviše i među onih sedam porodica koje su činile jezgro moći i utjecaja unutar vlasteoske klase u Dubrovniku i u XIV. i u XV. stoljeću.¹⁹⁹

Četvrti momenat vrijedan pažnje je vidno opadanje broja Mlečana kao vlasnika nekretnina u Dubrovniku u kasnom XIV. stoljeću, uz gotovo istovremeni porast broja Dubrovčana kao posjednika nekretnina u Veneciji. Od ukupnog broja Mlečana koji se, na jedan ili drugi način, javljaju kao vlasnici kuća, vinograda i zemljišta u Dubrovniku i okolici od osamdesetih godina

¹⁹⁹ Deset vodećih porodica u XIV stoljeću, prema našim nalazima, bile su porodice Menčetić, Sorkočević, Đurđević, Gundulić, Gučetić, Bunić, Crijević, Lukarević, Bobaljević i Budačić. Sedam porodica najjače zastupljenih u vlasti i u XIV i u XV stoljeću bili su Gučetići, Gundulići, Bunići, Sorkočevići, Đurđevići, Menčetići i Crijevići. B. Krekić, O problemu koncentracije vlasti u Dubrovniku u XIV i XV vijeku, *Zbor. rad. Vizant. inst.*, knj. XXIV—XXV, Beograd 1986, 397—406.

XIII. do konca XIV. stoljeća, oko 22% spada u XIII. stoljeće, oko 68% u prvu polovicu XIV. stoljeća, a samo oko 10% u drugu polovicu istog vijeka. Suprotno od toga, od Dubrovčana koji se spominju kao vlasnici nekretnina u Veneciji u XIV. stoljeću, samo oko 20% pripada prvoj polovici tog vijeka, dok ih se oko 80% javlja u drugoj polovici istog stoljeća.

Sasvim razumljivo, postavlja se pitanje, da li je i uolikoj mjeri promjena političkih odnosa između dva grada-države 1358. tj. prestanak mletačke vrhovne vlasti nad Dubrovnikom i njegov prelaz pod zaštitu kralja Ugarske i Hrvatske, izmijenio nešto u položaju građana dvaju gradova u cjelini, a posebno kao posjednika nekretnina. Odgovarajući na ovo pitanje, treba imati u vidu prije svega to, da se cirkulacija ljudi između Venecije i Dubrovnika nastavila vrlo intenzivno poslije 1358, sa mogućim manjim usporenjem neposredno po promjeni vlasti i kasnije sa privremenim prekidom u doba rata oko Chioggie.²⁰⁰ Da su događaji 1358. trajnije utjecali na kretanje ljudi između Venecije i Dubrovnika, sasvim logično bi bilo očekivati opadanje prisustva Dubrovčana kao kućevlasnika u Veneciji, a nalazimo upravo suprotnu situaciju. Osim toga, treba naglasiti da se od samog početka dubrovačko-mletačkih odnosa 1205, ne nalazi nikakve zakone ili odredbe koje bi ograničavale ili regulirale posjedovanje nekretnina u oba grada. Dok su sva tri ranije spomenuta ugovora između Venecije i Dubrovnika (1232, 1236 i 1252), kako smo vidjeli, nametala ograničenja dubrovačkom moreplovstvu i trgovačkim operacijama, a možda i samom prisustvu Dubrovčana u Veneciji, ni u ovim niti u drugim dokumentima nismo našli bilo što, što bi ukazivalo na ograničavanje prava posjedovanja nekretnina u tom gradu od strane Dubrovčana. S druge strane, ni u Dubrovniku se ne nalaze slična ograničenja kada je riječ o Mlečanima, ni u Statutu, ni u drugim zakonskim aktima. Tek 1392, prilikom podjele u župi Dubrovačkoj, izričito se kaže »quod dicte terre ... vendi, alienari et transferi non possint, nisi civibus Ragusii«²⁰¹ ali ta je mjera očito došla prekasno i bila ograničena samo na župu, da bi imala bilo kakvog utjecaja na položaj i promjene u mletačkom učešću u posjedovanju nekretnina u Dubrovniku i njegovom području. Stoga mislimo da se opadanje broja Mlečana kao vlasnika nekretnina u Dubrovniku i porast broja Dubrovčana kao vlasnika nekretnina u Veneciji ne mogu pripisivati političkim, nego prvenstveno ekonomskim faktorima.

Ne treba zaboraviti da je druga polovica XIV. stoljeća doba kada su Mlečani preokupirani zbivanjima na mnogo široj sceni: njihova plovidba na Zapadnom Mediteranu i van njega, sve do Flandrije i Engleske, postaje sve unosnija, ali zahtjeva i sve veće investicije.²⁰² Na Levantu, Mlečani se počinju suočavati sa rastućom moći Turaka, koji sve više zamjenjuju slabi Bizant, što ugrožava visoko vrijednu i razvijenu mletačku trgovinu sa tim područ-

²⁰⁰ V. Cracco, n. dj., 143—148. Cozzi-Knapton, n. dj., 4—8. B. Krekić, Dubrovnik (Ragusa) and the War of Tenedos/Chioggia (1378—1381), u *Dubrovnik, Italy and the Balkans*, VI.

²⁰¹ *Liber viridis*, izd. B. Nedeljković, SANU, Beograd 1984, 48.

²⁰² F. C. Lane, Merchant Galleys, 1300—34: Private and Communal Operation, u *Venice and History, The Collected Papers of Frederick C. Lane*, The Johns Hopkins Press, Baltimore 1966, 193—226. Isti, *Venice, A Maritime Republic*, Johns Hopkins University Press, Baltimore & London 1973, 126—127, 145—146. V. Kostić, *Dubrovnik i Engleska, 1300—1650*, SANU, Beograd 1975, 7—15.

jem.²⁰³ Istovremeno, naša obala postaje za Mlečane manje privlačna: gubitak Dalmacije i Dubrovnika 1358, sve veća nestabilnost u unutrašnjosti Balkana uslijed smrti srpskog cara Stefana Dušana, 1355, i sve češćih i dubljih turskih prodora — te pojave su, bez sumnje, smanjivale interes Mlečana za investiranje kapitala na našoj obali. Istina, Dubrovnik je, za razliku od dalmatinskih gradova, koji su došli pod direktnu vlast ugarsko-hrvatskog kralja, poslije 1358. bio praktično nezavisan, ali je, ipak, bio izložen svim navedenim uticajima i opasnostima kojih su uvijek dobro obaviješteni Mlečani bili veoma svjesni.

Postoji, međutim, još jedan momenat unutrašnje prirode u razvitku samog Dubrovnika koji, više nego međunarodno-politički faktori, može objasniti spomenuta kretanja i promjene u posjedovanju nekretnina od strane Mlečana u Dubrovniku i od strane Dubrovčana u Veneciji. Dubrovnik je, naime, u drugoj polovici XIV. stoljeća počeo brzo i vidno rasti, posebno ekonomska snaga njegovih stanovnika. To je bila posljedica sve veće uloge koju su Dubrovčani igrali u razvitku rudarstva i u izvozu ruda — naročito srebra — iz Srbije i Bosne u ovo doba, a također i sve življeg razvitka pomorstva, sa većim brodovima i sve rentabilnijim putovanjima u udaljenije krajeve. Upravo je ovaj rast bogatstva u Dubrovniku, očit od ovog vremena dalje, po našem mišljenju, bio glavni uzrok što su se smanjile šanse Mlečana da dođu u posjed dubrovačkih nekretnina kroz zajmodavne djelatnosti i što je opao broj Mlečana koji su se angažirali u prometu nekretnina u Dubrovniku. Istovremeno, može se pretpostaviti da je porast ekonomske snage Dubrovčana, posebno vlastele, pridonio porastu dubrovačkih investicija u kuće i druge nekretnine u Veneciji u drugoj polovici XIV. stoljeća.

Treba se, na kraju, osvrnuti i na pitanje da li je i u kolikoj mjeri posjedovanje nekretnina od strane Mlečana u Dubrovniku i od strane Dubrovčana u Mlecima pomagalo razvitak ukupnih odnosa između ova dva jadranska grada-države. Mletačko-dubrovački odnosi bili su višestruki i veoma intenzivni: politički, privredni, pomorski, obiteljski, ljudski i drugi kontakti bili su stalni i visoko razvijeni, kako u XIII, tako još više u XIV. stoljeću. Posjedovanje nekretnina, povezano sa obiteljskim vezama, investiranjem kapitala u drugi grad, direktnim kontaktima između vlasnika, njihovih zastupnika, stana, predstavnika vlasti i drugih ljudi u oba grada — sve je to bezdvojbeno jačalo stabilnost uzajamnih veza i podržavalo interes za suradnju. Stoga se može reći da je ova pojava svakako bila jedna od značajnih karika u odnosima Dubrovnika i Venecije u XIV. stoljeću, koja je pridonosila čvrstini njihovih veza, bez obzira na političke događaje i promjene koje su u to doba zadesile oba grada-države.

²⁰³ G. Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, Blackwell, Oxford 1968, 533—552. F. Thiriet, *La Romanie Vénitienne au Moyen Age*, E. de Boccard, Pariz 1975, 353—372. Cozzi-Knapton, n. dj., 179—201.

Bariša Krekić

VENETIANS IN DUBROVNIK (RAGUSA) AND RAGUSIANS IN VENICE AS
PROPERTY OWNERS IN THE FOURTEENTH CENTURY

Summary

After a detailed analysis of archival data, the author arrives at the following conclusions concerning the topic under study:

1. Many more Venetians owned real estate (houses, terrains) in Dubrovnik than did Ragusans in Venice because Venetians were more numerous and economically more powerful. They acquired most properties in Dubrovnik when Ragusan courts allocated to them properties of Ragusans who had failed to pay their debts to Venetians. Most Ragusan real estate in Venice (primarily houses) was acquired through purchases, inheritance, etc.

2. Venetians did not hold properties in Dubrovnik for a long time but tried to sell them quickly and compensate the debts. Ragusans in Venice held properties for a long time and used them as a source of income.

3. Both in Dubrovnik and in Venice, patricians were the most active people in the real estate market, especially some — frequently related — families on both sides.

4. In the second half of the fourteenth century the number of Venetian real estate owners in Dubrovnik decreased, while the number of Ragusan property owners in Venice increased. The author seeks the causes for this phenomenon less in the political change which occurred between the two city-republics in 1358, than in Venetian preoccupation with other, wider areas, and the growing economic power of the Ragusans.

On the whole, ownership of real estate on both sides strengthened their mutual relations and was an important aspect of Veneto-Ragusan links in the fourteenth century.